

TÜRK

2023, Yıl/Year: 11, Sayı/Issue: 32, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 02.02.2023

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 23.03.2023

Sayfa / Page: 100-125

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Dr. Emina VİLDİC

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

eminabosna05@gmail.com

BOSNA-HERSEKLİLER TARAFINDAN OSMANLI VE AVUSTURYA-MACARİSTAN DÖNEMİNDE (BENJAMİN KALLAY REJİMİ¹) YAYIMLANAN SÜRELİ YAYINLARIN FİHRİSTİ*

Öz

Telif ve çeviri eserler genellikle kütüphane, müze ve arşivlerde bulunur. Bosna-Hersek'in tarihi süreci içinde bu eserlerin çoğunluğu, Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde toplanmıştır. 1537 yılında inşa edilen bu kütüphane Bosna'da kurulan bu ilk ve en büyük kütüphane olup, 1878 yılından sonra Boşnak yazarların yazdıkları birçok eser de bu kütüphanede mevcuttur. Kütüphane süreli yayınlar açısından da önemli bir birikime sahiptir. Tarihi süreç içerisinde Bosna-Hersek coğrafyası dışında yayınlanmış olan süreli yayınların da var olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada, Bosna-Hersekli taraflarından çıkarılan süreli yayınların fihristi, iki dönem özelinde herhangi bir kimlik unsuruna odaklanmaksızın oluşturulmuştur. Bu iki dönem, Osmanlı Dönemindeki (1463-1878) Bosna-Hersek'te Basın Yayın Faaliyetleri ve Avusturya-Macaristan Dönemindeki Ortak Maliye Bakanı Benjamin Kallay'ın dönemindeki (1882-1902) Bosna-Hersek'te Basın Yayın Faaliyetlerini kapsar. Fihristi oluşturan materyal arşiv taraması yoluyla ilgili kütüphanelerden elde edilmiştir. Osmanlı döneminde yedi süreli yayın (beş basılı ve iki el yazması) ve Benjamin Kallay'ın döneminde elli dokuz süreli yayın tespit edilmiştir. Amaç,

¹ Osmanlı Dönemi (1463-1878) ve Avusturya Macaristan Dönemindeki Ortak Maliye Bakanı Benjamin Kallay'ın Dönemi (1882-1902).

* Bu çalışma, Temmuz 2022 tarihinde savunulan "Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan (Sarajevski List-Bosanska Vila-Boşnjak-Nada-Behar) Süreli Yayınlarda Türkçe Edebiyat (1850-1918)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

ülkenin siyasi, sosyo-kültürel, zirai ve hukuki hayatındaki zenginliği açığa çıkarabilecek işlevsel bir süreli yayın fihristi elde etmektedir. Böylece, farklı kimlik unsurları arasında gerçekleşen düşünsel çekişmenin dil ve alfabe üzerinden izini sürmek de mümkün olmuştur.

Anahtar kelimeler: Bosna-Hersek, süreli yayınlar, matbaa, Osmanlı dönemi, Avusturya-Macaristan dönemi, Benjamin Kallay.

PERIODICALS PUBLISHED BY BOSNIAN AND HERZEGOVIAN OTTOMAN AND AUSTRIA-HUNGARY (THE REGIME OF BENJAMIN KALLAY) PERIODS

Abstract

Most of the copyrighted and translated works are available in libraries, museums and archives. During the historical process of Bosnia and Herzegovina, the majority of these works were collected in the Gazi Hüsrev Bey Library in Sarajevo. This first and largest library in Bosnia was established in 1537. Many works by Bosnian scholars have been written since 1878 are also in this library. The library also has an important accumulation of periodicals. There were periodicals outside the geography of Bosnia-Herzegovina in this historical process. This study created the index of the periodical publications issued by the Bosnia-Herzegovina without focusing on any identity element of two-term. This covers two periods: Press and Broadcasting Activities in Bosnia-Herzegovina in the Ottoman Period (1463-1878) and in Bosnia-Herzegovina in the Austro-Hungarian Period of the term Joint Finance Minister Benjamin Kallay (1882-1902) Press Release Activities. The material constituting the index was obtained from libraries through archive scanning. Determined the Ottoman period, seven publication (five printed and two manuscripts) and fifty nine publications were found during the period of Benjamin Kallay. The aim is to obtain a functional period of publication that can reveal the wealth of the country's political, socio-cultural, agricultural and legal life. In this way, it was possible to trace the intellectual conflict between different elements of identity through the language and alphabet.

Keywords: Bosnia-Herzegovina, periodicals, printing press, Ottoman period, Austro-Hungarian period, Benjamin Kallay.

Giriş

Matbaanın ortaya çıkışıyla el yazmalarının yüzyıllardır süren hakimiyeti oldukça kısıtlanmıştır. Bu yenilik dünya genelinde olduğu gibi Bosna-Hersek tarihinde de yeni bir sayfa açtı. Bosna-Hersek, Avrupa'daki matbaa ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmiş ve hızlı bir şekilde benimsemiştir. Balkanlar ve Balkanların bir parçası olan Bosna-Hersek'in, bilinen en eski etnik grubu İlliryalılar olduğu için onların yaşadığı dönemden itibaren okuryazarlığın gelişimini takip etmek mümkündür. İlliryalılar yazı sistemi ile ilk defa Yunan ve Etrüsk-Roma dünyasıyla temas ettikleri sırada kendi yazı sistemini oluşturdular. İki yüzyıl boyunca süren savaşlardan sonra M.S. 9 yılında Roma egemenliği altına giren İllirya'da Latin dili ve Latin alfabesi hâkim olmaya başladı. Bu dönemden üzerinde çok sayıda yazı bulunan sunaklar, kitabeler ve yol işaret taşları günümüze kalmıştır. Slav devletleri ise 6.

yüzyılda yaşanan göçler sonucunda kuruldu. Slavlar, 8. ve 9. yüzyılda Bosna'ya gelmeye başladılar. İlerleyen zamanlarda Bosna, Ortaçağ döneminden başlayarak Önce Bizans ve Frank, daha sonra Sırp ve Macar-Hırvat devletleri arasında siyasi ve dinî çıkarların yüzleştiği yer olmuştur. Feodal Bosna'nın sonraki siyasi hayatında Bosnalı yerli soylular, dinî hayatında Bosna Kilisesi etkili olmuştur. Bosna Kilisesi ve bu kiliseye inanan Bosnalı Hristiyanlar, dinî ve kamusal yaşamda çok önemli bir rol oynadılar. Özellikle, Katolik nüfus, Bosna'nın iç kısmında yüzyıllar boyunca Fransiskenler'in kültürel ve siyasi faaliyetleri sayesinde güçlendi. Bu dönemde, Yunan, Latin, Glagolit ve Kiril yazı sistemleri kullanılmıştır. 15. yüzyıl sonlarında matbaa faaliyetlerinde ve baskı kalitesinde Venedik matbaacılığı liderliği hep ellerinde tutmuştur. Venedik'te kitap basım faaliyetleri, Bosna Krallığının 1463 yılında Osmanlı egemenliği altına girdiği zamana denk gelmiştir. Bu yaşanan fırtınalı olaylara rağmen matbaa çalışmaları hakkındaki bilgiler bu topraklara da ulaşmıştır. Balkan topraklarında ilk matbaa makinesinin Obod'a (Cetinje) getirildiği düşünülmeyle birlikte, Hırvatistan'daki Kosinj matbaasında Kiril yazı sistemi kullanılarak Sırp-Slav dilinde ilk kitapların 1493 ile 1496 yılları arasında basıldığı kesinleşmiştir. O dönemde Karadağ'da hüküm süren Zeta Prenslığı'nın prensi olan Đurađ Crnojević (1490-1496), 1493 yılında Cetinje'de Güney Slavlara ait ilk matbaayı kurmuştu. Bu matbaada eski Sırp-Slav dilinde, Kiril alfabesiyle, 1494-1496 yılları arasında Balkan bölgesinin ilk kitapları olarak bilinen dinî içerikli beş kitap basılmıştır. Bu beş kitabın ilki olan "Oktoih Prvoglasnik" (Dua ve ayin kitabı) 4 Ocak 1494 yılında basılmıştır. Böylece, Ortodoks Kiril matbaacılık faaliyetleri bu kitap ile başlamıştır. Daha sonra 1495 yılında "Oktoih Petoglasnik", "Psaltir s Posljedovanjem" ve "Molitvenik" yayımlanmıştır. 1496 yılında son olarak "Četverojevanđelje" (Dört Evangel) çıkarılmıştır. Daha sonra yapılan diğer çalışmalara göre eski Yugoslavya topraklarında ilk kitap 1483 yılında, Hırvatistan'ın Kosinj bölgesinde basıldı. Kitap tarihçilerinden Zvonimir Kulundžić'in belirttiğine göre bu kitap "Missale Romanum Glagolitice" adlı eserdir. Ancak, yapılan bazı araştırmalarda basım yeri olarak Venedik, İzol, Roça ve Modruša gibi yerler görülmektedir (Seyhan, 2016: 76-77). Bütün bunların daha sonra Bosna-Hersek topraklarındaki kitap basımını etkileyip etkilemediğini bilmiyoruz. Kesin olarak bilinen şudur ki Bosna-Hersek'in Dalmaçya ile olan bağı, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında olan bölgelere, ulusal dilde kitap basım fikrini getirmiştir.

İnceleme

1. Osmanlı Dönemindeki (1463-1878) Bosna-Hersek'te Basın Yayın Faaliyetleri

Bosna bağımsızlığını kaybederek Batı Avrupa ülkeleri ile olan bölgesel bağlantılarını kısmen kaybetmeye başladı. Bosna'nın Tımarlı-Sipahi sistemi içine girmesiyle bu topraklarda Şark ve İslam kültürü tanıtıldı. Türkçe, Arapça ve Farsça kabul edildi. Osmanlılar, Hristiyan vassalların² edebî ve sanatsal etkilerine müdahale etmemişlerdir. Böylece, Bosna okuryazarlığının bir parçası, Ortodoks kilisesi çevrelerinde ve Fransiskenler arasında yaşamaya devam etmiştir. Bosnalı Katolikler'de matbaanın ortaya çıkışını iki önemli olay tetiklemiştir. İlki, Fatih Sultan Mehmet'in Fransiskenler'e

² Avrupa feodal sisteminde, feodal lord (derebeyine) hizmetleri karşılığında kendisine toprak ve köylü (yurtluk) tahsis edilen kişidir.

1463 yılında verdiği Ahitname³, ikincisi ise ulusal dilde ayin yapmasına izin veren Trento Konsili (1545-1564) kararıydı. Bu karar, kilisenin reformasyonuna ve Protestanlığın yayılmasına karşı gelmek için alınmıştır.

1492 yılında İspanya'dan ve 1496 yılında Portekiz'den sürgün edilen Yahudiler Osmanlı topraklarına göç etmeye başladılar. 1565 yılında, Solun ve Dubrovnik yolu üzerinden Bosna'ya ilk Yahudi tüccar aileler gelmişlerdir. Kendi geleneklerinin yanı sıra İspanya'da kullanılan İbrani yazısının en ünlü versiyonu Raşi yazı sistemini de bu göçlerle getirirler.

16. yüzyılın başlarında, 1519 yılında Bosna-Hersek'te ilk matbaa, hakkında çok az bilgi bulunan Goražde'li tüccar Božidar Ljubović tarafından, Goražde yakınlarında Donja Sopotnica'da Aziz Velikomučenik Gregorije Manastırında kurulmuştur. 1523 yılına kadar faaliyetlerini gösteren bu matbaadan üç kitap çıkmıştır. Bunlar, 1519 yılında basılan "Službanik (Liturgija)", 1521 yılında yayımlanan "Psaltir s Posledovanje" ve 1523 yılında neşr olunan "Molitvenik (Trebnik)", üçü de Ortodoks ayinleri için Kiril alfabesiyle yazılmış dinî kitaplardır. Bölgede ilk kitapları, Goražde şehrinde bulunan Gutenberg matbaasının dışında kilise örgütlerinin istekleri üzerine yurt dışında özellikle Venedik basımevlerinde Bosna Kiril yazı sistemi ile ulusal dilde Bosna-Hersek kitapları basılmıştır. Bosna-Hersek topraklarında Katoliklerin Bosančica'yı kullandıklarını bilen Vatikan'ın girişimiyle "Molitva svete Brigite" kitapçığı Kiril alfabesiyle hazırlanmış ve 1512 yılında Venedik'te basılmıştır. Venedik'te Kiril alfabesiyle basılan ikinci kitap Bosna için düzenlenmiş Kalendar (Takvim) olmuştur. Okuma yazma için ilk alfabe kitapları, 1597 yılında Venedik'te Zadarlı rahip tarafından basılmıştır (Seyhan, 2016: 11-117).

Osmanlı döneminde, Bosna-Hersek'te matbaanın açılışını, çıkarılan yasalarla beraber devletin basın yayın faaliyetleri kapsamında değerlendirmek mümkündür. 16. ve 17. yüzyıllarda, Bosna-Hersek'te matbaacılık hakkında çok fazla bilgi olmasa da matbaanın gelişiminde üç Bosnalının adının öne çıktığı bilinmektedir. Bunlar, 1561 yılında Ljubljana'da ve Urah'ta Protestan Kiril kitapların basımı üzerinde çalışan Dijak Jovan Maleševac ve Matija Popović'tir. Üçüncü matbaacı ise 1649 yılında Eflak Tragovište'de "Cvijetni Triod"⁴ basımı üzerinde çalışan keşiş Jovan Svetogorac'tır. Ancak, matbaa açma fikri, 17. yüzyılda Müslüman ve Katolik nüfus arasında mevcuttur. "Tarih-i Peçevi"⁵ olarak bilinen eserinde İbrahim Paşa Alajbegović, Avrupa'da barutun ve matbaanın icadından ve matbaanın ülkemizde kurulması halinde çok faydalı olacağından bahsetmektedir. Bunun yanı sıra, tanınmış Hırvat eğitimci ve yazar fra Matija Divković bir basımevi açmak istemiş ancak Türk yetkilileri buna izin vermemişlerdir. 1844 yılında matbaa açmaya hazırlanan Fransiskenlerin başı fra Andrija Kujundžić, 1853 yılında Bosna Fransiskenleri tarikatı adına Huršit Paşa'ya Katolik halk için bir matbaanın açılması ile ilgili bir dilekçe verir. Ancak Bab-ı Ali tarafından bu istek reddedilmiştir. İvan Frano Jukić⁶ (1818-1857) matbaa açma arzusuyla Bab-ı Ali'ye ilk defa 1850

³ Bu ahitname, Fatih Sultan Mehmed'in Bosna- Hersek'i fethinden sonra, 28 Mayıs 1463 tarihinde Milodraz'da yazılmıştır. Aslı Bosna-Hersek'in Fojnica şehrindeki Fransisken Katolik Kilisesi'nde olan bu ahitname, Bosnalı Fransiskenlere geniş çaplı bir koruma sağlamaktadır.

⁴ Kilisede yılın belirli dönemlerinde ayin için kullanılan, dualar içeren kılavuz bir kitap olarak Slav kilise geleneğinin önemli bir parçası temsil etmektedir (Seyhan, 2016: 83).

⁵ 1521-1636 yılları arasında gerçekleşen olayları içeren "Tarih-i Peçevi" adlı eserin yazarı İbrahim Paşa Alajbegović (1574-1651).

⁶ Fransisken mezhebine mensup olan Ivan Franjo (Frano) Jukić, Hırvat yazarı, kültür araştırmacısı ve siyaset adamıdır. Jukić, dinî eğitimini Zagreb ve Veszprem (Macaristan)'da almıştır. Kısa bir süre desteklediği Ömer Paşa Latas'i eleştirdiği, daha sonra panslavist fikirleri benimsediği ve propagandasını yaptığı için İstanbul'da hapsedilmiştir. Ancak Avusturya konsolosu olan şair A. Mihanović

yılında dilekçe göndermiştir. Frano, Bosna'daki durumu analiz etmiş ve askerî seferlerin kalıcı çözümler getiremeyeceğini dolayısıyla idari reformların yürütülmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Reform taleplerinin iletildiği bu dilekçede imzacılar, sosyal, siyasi, kültürel, dinî ve eğitim alanında eşitliği, ekonomik kalkınmayı, çağdaş uygulamaların (posta, matbaa, vergi sistemin reforme edilmesi vs.) getirilmesini istemişlerdir. Jukić, dilekçede “Katolik halk için Bosna’da devletin finanse edeceği bir matbaa açılmalı, şüphesiz matbaa her millete lazım. Eğer yönetim gelişmemizi istiyorsa bizim de bir matbaa açmamıza izin vermelidir.” ifadesini kullanmıştır. Bu eylemleri nedeniyle Jukić, isyana teşvik etme suçlaması ile sınır dışı edilmiştir (Seyhan, 2016: 83-119).

1866 yılında, Saraybosna’da Vilayet matbaasını açılması ile birlikte ilk takvimler ve salnameler basılmaya başlar. Bu matbaada yayımlanan ilk salname, 16 Mayıs 1866 (1 Muharrem 1283) tarihine aittir. Ayrıca, Bosna salnameleri, Osmanlı vilayet salnameleri arasında ilk salnamedir. Takvimlerden farklı olarak salnameler, günlük faaliyet raporu tutulan yazılardır. Salnameler, geniş anlamda Osmanlı Devleti’nin merkezi yönetimin, askerî kurumların, vilayetlerin ve kişilerin yıllık olarak çıkardıkları bilgilendirme amaçlı neşriyatı anlatmaktadır. Salnameler, Batıda “annuaire”, “annus”, “almanac” adı ile bilinmektedir. Osmanlı Devleti’nde ilk devlet salnamesi Ahmet Vefik Paşa tarafından hazırlanarak 1847 yılında basılmıştır. Salnameler, 1893 yılına kadar Saraybosna Vilayet matbaasında Türkçe olarak basılmıştır. 1866-1878 yılları arasında basılan salnameler, *Salname-i Vilâyet-i Bosna* adıyla (*Godišnjak Bosanskog Vilajeta*), 1883-1893 yılları arasında ortaya çıkan salnameler *Bosna ve Hersek Vilâyet-i Salnamesi (Godišnjak pokrajine Bosne i Hercegovine)* adıyla yayımlanmıştır. Salnamelerin ilk 13 yılı Osmanlı idaresinde, ondan sonraki 11 yılı Avusturya-Macaristan idaresinde basılmıştır. Salnameler, ilk bölümde takvim, ikinci bölümde eyalet idaresinin şeması ve üçüncü bölümde çeşitli istatistikler, tablolar, makaleler ve benzeri belgelerin yayımlandığı üç bölümlü resmi yıllıktır. 1463 yılından 1878 yılına kadar Bosna-Hersek topraklarında görev yapmış Osmanlı valilerin listesi, Bosna ordusu ve komutan listesi, Yabancı devletlerin konsolosluk görevlileri, eğitim verileri (okul, öğrenci, öğretmen vs.), salnamelerde bulacağımız önemli bilgiler arasındadır (1877 yılında Saraybosna bölgesinde on medrese, 114 sıbyan mektebi ve bir rüşdiye bulunmaktadır). Salnamelerin şekil özellikleri Avusturya-Macaristan döneminde benzer şekilde devam etmiştir. Türkçe basılmaya devam edilmiş ve yenilik olarak edebî yaşam hakkında İbrahim-beg Bašagić⁷’ın yazdığı yazılar da eklenmiştir. Bašagić, Osmanlı döneminde Bosna-Hersek’te önde gelenleri hakkında 22 yazı yazmıştır. Bu bölgede yetişen 14 yazarın biyografisi de eklemiştir (Seyhan, 2016: 217-222).

Bu topraklarda yaşayan halkın daha önce takvimler kullandığı bilinmektedir. Elle yazıldığı için bu takvimlerin hacmi daha sonra basılan ve zengin içerikli olan takvimlere göre daha küçüktür. Bosnalı Müslümanlar, uzun astroloji ve astronomi geleneğine sahip olan Doğu’dan almışlardır. Bu coğrafyada yaşayan diğer milletler de yurtdışından temin ettikleri takvimleri kullanmışlardır. Tüm

aracılığıyla serbest bırakılmıştır. Programını Bosna’ya getirmiştir. İliryan hareketinin destekçisi olmuştur. Ulusal okulların, kütüphanelerin, müzelerin, edebiyat topluluklarının kurulmasını savunmuştur. *Bosanski prijatelj* mecmuasını 1850, 1851 ve 1861’de olmak üzere üç sayı çıkarmış, düzenleme ve dizgisini yapmış ve genelde içeriği kendisi doldurmuştur (Seyhan, 2016:118).

⁷ Bosna Salnameleri hakkında ilk önemli eser Bisera Nurudinović yazmıştır. Salname üzerine araştırma yaparken Osmanlı ve Türk hükümetin döneminde basılan salnamelerin bibliyografisini yapmıştır. Buna ek olarak önemli yazarların listesini de eklemiştir. Bu yazarların arasında en verimli (1870-1934) Safvet-beg Bašagić’in babası olan İbrahim-beg Bašagić (1841-1902) ve Bosna tarihçisi Salih Sidki Husejnović olduklarını belirtmiştir (Nurudinović, 1961: 253-265) Daha sonraki tarih araştırmacılarına yol göstermek için bu bibliyografiler büyük önem taşımaktadır.

dinî kurumlar takvimleri bayramlar ve diğer bilgilere ulaşmak için kullanmayı sürdürmüşlerdir (Seyhan, 2016: 217). Emina Memija'nın *Bosnalı Haberciler: Bosnalı Müslümanların Basımcılığının Başlangıcı (Bosanski vjesnici: počeci štampe kod bosanskih muslimana)* adlı kitabında (1991: 93-102) Vilayet matbaasında Türkçe takvimlerin basıldığını bildirmiştir. Bunu hakkında bir haber 1868 yılında *Bosna* gazetesinde de yayımlanmıştır. Haberde el ile yazılmış Türk dilinde *Devre* adı altında sonsuz bir takvimin basıldığı yazılmıştır. Bu takvimin yazarı Muvakkit Salih Efendi, Doğuda ve Batıda hazırlanan 'stolitnjak' ('yüzyılık') ve 'vječni' ('sonsuz') takvimleri örnek alıp bu takvimi hazırladığını bildirmiştir (Memija, 2003: 118). Bu takvimin bir nüshası Gazi Hüsrev Bey kütüphanesinde bulunmaktadır. Bosna Vilayet matbaasında yerel dilde *Prvi srpsko-bosanski kalndar za prostu godinu 1869 (1869 yılı için ilk Sırp-Bosna Takvimi)* adıyla sadece bir takvim basılmıştır. Bosna-Hersek'te Avusturya-Macaristan döneminde basılan ilk takvim 1873 yılı 1874, 1878 ve 1879 yıllar için Mostar'da yayımlanmıştır. Latin ve Kiril alfabeleri kullanılmıştır. *Mladi Hercegovac ili koledar hercegovački novi i stari puk s dodatkom štokavi poučni zabavah (Genç Hersekli veya genç ve yaşlı Hersek halkı için eğitsel ve eğlence içerikli takvim)* adı altında bu takvim, Mostar Fransisken matbaası olarak bilinen Hersek Katolik misyonerliği matbaasında basılmıştır. Bu takvim ismini değiştirmiş ama ana konsepti korunmuştur. *Novi Hercegovac ili koledar stari i novi (Yeni Hersekli veya eski ve yeni takvim)* adı altında da yayımlanmıştır. Takvimde ulusal edebî metinlere (hikâye, şiir, atasözü, bulmaca) de yer verilmiştir. Daha sonraki yıllarda önemli yazarların edebî yazılar rastlanmak mümkündür. Don Franjo Milićević'in matbaasında, Ortodoks kilisesi için Marko Šešelj tarafından hazırlanan ve Mostar'da Kiril alfabesiyle basılan tek takvim olan *Soko* adıyla yayımlanmıştır. Bunun dışında, Đakovo'da Bosna Katolik gençliği için 1870 ve 1875 yılında *Bošnjak ili kalendar katolički za Bosnu (Boşnak veya Bosna için Katolik takvimi)* basılmıştır (Seyhan, 2016: 223-225).

Bosna-Hersek'te bilinen süreli yayın anlamında ilk yayın, 1850 yılında, Frano Jukić tarafından Zagreb'de çıkarılan *Bosanski prijatelj (Bosnalı Arkadaş)* dergisi olmuştur. Derginin yayınlandığı döneme bakılırsa Bosna-Hersek'te henüz matbaa (Vilayet Matbaası) kurulmamıştır. *Bosanski prijatelj*, Bosna-Hersek dışında basılmış olsa da idare ve dağıtım yerinin Bosna-Hersek olması dolayısıyla Bosna-Hersek'te basın yayın faaliyetlerinin bu dergi ile başladığı kabul edilmektedir. Derginin editörleri, yazarları ve diğer çalışanları, Bosnalı Fransiskenler sınıfından ve İliryan hareketini destekleyen kişilerden oluşmuştur. Onlar, Bosna'ya ve Bosna halkına ilişkin konuları ele aldıkları için de *Bosanski prijatelj* Bosna'nın ilk süreli yayını olarak kabul edilmiştir.⁸

⁸ Bosansko-hercegovački listovi u XIX veku (1978: 15) eserinde aynı nedenlerden dolayı *Bosanski prijatelj* Bosna'nın ilk süreli yayını olarak kabul edildiğini öğrenmekteyiz.

Mecmuanın adı	Yayımlandığı tarih ve gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı matbaa ve yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın periyodu	Alfabe	Dil
Basılı										
<i>Bosanski prijatelj-Bosnalı Arkadaş</i>	1850, 1851, 1861, 1870 Gün belirtilmemiştir	I (138 sayfa), II (200 sayfa), III (209 sayfa), IV (194 sayfa)	24x14	Ljudevit Gaj matbaası, Zagreb (I ve II sayı), Antun Jakić matbaası, Zagreb (III sayı) ve Ivan Vončina matbaası, Sisak şehri (son ve dördüncü sayı)	Ivan fra Frano Jukić Banjalučanin (İlk üç sayı) ve fra Antun Knežević Bošnjak (IV)	Ivan fra Frano Jukić Banjalučanin (I ve II sayı), Matica ilirska ⁹ (III), fra Antun Knežević (IV)	Ivan fra Frano Jukić Banjalučanin (I ve II sayı)	Aralıksız	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Bosanski vjestnik-Bosna Hebercisi</i>	1866-1867 ¹⁰ Perşembe ve Cumartesi ¹¹	İlk sayı (7 Nisan 1866)-25 sayı ¹² (24 Aralık 1866)	36x26 ¹³	İgnjat Sopron matbaası, Saraybosna	İgnjat Sopron	İgnjat Sopron	İgnjat Sopron (Ekim 1866 yılından devlet bu mataayı satın almıştır)	Haftalık ¹⁴	Kiril alfabesi	Bosna dili
<i>Bosna-Vilayet Gazetesi Bosna</i>	1866-1878 Pazartesi	İlk sayı (16/28 Mayıs 1866 ¹⁵ -636 ve son sayı (18 Haziran 1878) ¹⁶	34x29 (1.-16 sayıları), 48x37 (17-616. Sayılan), 35x25 (617-636. sayıları)	Sopron matbaası, 24 sayıdan itibaren Vilayet Matbaası (24 Ekim ve 5 Kasım 1866) Saraybosna	<i>Bosna</i> 'nın editörleri belirtilmemiştir. ¹⁷	Vatroslav Sopron (ilk sayıları)-vilayet yönetimi (son sayıya kadar)	Vilayet yönetimi	Haftalık	Kiril aifabesi	Türkçe ¹⁸ (Arebica) ve Bosna dili

⁹ Jukić, Saraybosna'da hapsedilmiş ve Mayıs 1852 tarihinde Asya'ya sürgün edilmiştir. *Bosanski prijatelj*'in üçüncü sayısını hazırlanmış ve ölmeden önce yakın arkadaşı fra Filip Kunić'e bu sayıyı bastırmak için teslim etmiştir. Filip'in tavsiyesi üzerine Matica ilirska bu sayı yayımlanmıştır (Kruševac, 1978: 20).

¹⁰ Pejanović'in eserinde (1961: 14, 15) *Bosanski vjestnik* mecmuasının son sayısı 1867 yılında basıldığı öğrenmekteyiz. Pejanović, bu bilgiyi Hamdija Kreševljaković'in 1923 yılında yayımlanan *Napredak-kalendar (Napredak-Takvim)* çalışmasından aktarmıştır.

¹¹ Haftada bir perşembe günleri çıkmaya başlayan gazete, beşinci sayıdan itibaren (7 Mayıs 1866), postaların Saraybosna'dan pazar günleri gönderilmesinden dolayı, cumartesi sabahları yayınlanmıştır.

¹² Mecmuanın 51. sayısının yayımlanmasına bilindiğine rağmen Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesinde ancak ilk 25 sayısı bulunmaktadır. Pejanović'in çalışmasında (1961: 14) İki özel sayının (6 Haziran ve 26 Ağustos 1866) basıldığı belirtilmektedir. Araştırmalar esnasında bu iki sayıya ulaşılmadı.

¹³ Pejanović'e göre (1961:14) mecmuanın erbabı 25x34.

¹⁴ *Bosanski vjestnik* Bosna-Hersek'in ilk haftalık mecmuasıdır. Ayrıca ilk ölüm haberi ve ilk fotoğrafın Bosna-Hersek'in bu ilk mecmuasının "İlan" sütununda yayımlandığı belirtmek gerekmektedir.

¹⁵ Pazartesi günü yayımlanan mecmuanın ilk sayısı, dört sayfadır. İki iç sayfa Arap harfleriyle Osmanlı Türkçesi ve iki dış sayfa Kiril harfleriyle Bosna dilinde basılmıştır. Bosna dilinde yazılan kısmında "Metin, Osmanlı Türkçesi metninin aslına uygundur." ifadesi göze çarpılmaktadır. 28 Mart-18 Temmuz 1878 tarihleri arasında 8 sayfa olarak yayımlanmıştır.

¹⁶ Avusturyan-Macaristan İmparatorluğu, Bosna-Hersek topraklarını işgal etmeye başladığı zaman Saraybosna'daki halk hükümeti *Bosna*'nın 8 ve 17 Ağustos 1878 tarihli özel sayısını yayımlamıştır (Pejanović, 1961: 15).

¹⁷ *Bosna*'nın editörleri belirtilmediğine rağmen Salnamelerde onların isimlerini gösterilmiştir. Bu kaynaklara göre mecmuanın ilk editörü Sarajlija Mustafa Refet-İmamović (1842-1912) idi. 1868 yılının başlarından itibaren Mehmed Şakir Kurtçehajić (ilerleyen zaman Gülşen-i Saray mecmuasının kurucusu) editörlük yapmıştır. 1872-1878 yılları arasında sırasıyla Salih Biogradlija, Javer Baruh ve onun yardımcısı Nuruddin Kurtçehajić, Türkçe yazıların mürettibi Kadri Carigradlija bu görev yapmışlardır (Kruševac, 1978: 42).

¹⁸ Bosna mecmuası daha sonra Yugoslavya'da ilk Türkçe macmua olarak basın tarihindeki yerini alacaktır (Gölen, 2010:15).

Mecmuanın adı	Yayımlandığı tarih ve gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı matbaa ve yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın periyodu	Alfabe	Dil
Basılı										
<i>Sarajevski cvjetnik-Gülşen-i Saray</i> (yarı resmî gazete)	1868-1872 İlk önce Perşembe, (sayı 53, 1 Ocak 1870) Cumartesi (İkinci yılın 2. sayısı 10 Ocak 1870)	İlk sayı (26 Aralık 1868) - 170 ¹⁹ ve son sayı (13 Temmuz 1872)	Birinci sene 25x38 ²⁰ , ikinci seneden sonra 44x32	Bosna Vilayet Matbaası, Saraybosna	Ignjat Sopron (1870 yılına kadar) ve ilk Boşnak gazetecesi Mehmed Šaćir Kurtćehajić (3.yılına 5. sayısı itibaren 30 Ocak 1871-170 ve son sayı, 1 Temmuz 1872)	Mehmed Šaćir Kurtćehajić (1870-1872)	Bosna Vilayet Matbaası, Mehmed Šaćir Kurtćehajić (3.yılına 5. sayısından itibaren 30 Ocak 1871-170 ve son sayı, 1 Temmuz 1872)	Haftalık	Numaralandırılmamış iki sayfası Arap alfabesi, iki sayfası Kiril alfabesi	Türkçe ve Bosna dili
<i>Neretva-Hersek Vilayet Gazetesi Neretva</i>	1876 ²¹ Çarşamba ²²	İlk sayı 19 Ocak veya 2 Mart 1876-38 ²³ sayı 16 Aralık 1876 ²⁴	44x29	Hersek Vilayet Matbaası, Mostar	Mehmed Hulusi-Đumrukčić ve Türk dili tercümanı Jozef Alkalay	Hersek Vilayeti Yönetimi (Ofisi)	Hersek Vilayeti Yönetimi (Ofisi)	Haftalık	Arap alfabesi ve Kiril alfabesi	Türkçe (Arebica) Bosna dili
El yazması										
<i>Bismillah-Bismillah</i>	1846 sonrası ²⁵ Gün belirtilmemiştir	Bilgiye ulaşılamamıştır ²⁶	Bilgiye ulaşılamamıştır	Potucalo Smetenović Matbaası	Potucalo Smetenović	Frano Momčinović	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır	Latin Alfabeti	Bosna dili
<i>Obad/Stršljen-Eşekarısı</i>	1873-1876 ²⁷ Gün belirtilmemiştir	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır	Đakovo (yer)	Bilgiye ulaşılamamıştır	Đakovo'daki Katolik rahip adaylar	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır	Latin alfabeti	Bosna dili

¹⁹ Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesinde *Gülşen-i Saray*'in tüm sayıları mevcut değil.

²⁰ İlk yılında 25x38 formatında sarı kağıt üzerine basılan gazete, ikinci yılda beyaz kağıt kullanmaya başlamıştır. Bir dönem sarı kağıt üzerine basıldığı için Martić ve Sopron tarafından "Sarı gazete" (Žute novine) olarak adlandırılmıştır (Seyhan, 2016: 176).

²¹ 1877 yılında Hersek Vilayeti kaldırılması nedeniyle *Neretva* kapatılmıştır.

²² Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesinde bulunan *Neretva*'nın tek ve ilk sayısının yayımlandığı Çarşamba günü olduğunu öğrenmekteyiz.

²³ Bosna-Hersek toprakları içerisinde *Neretva*'nın ancak üç sayısı mevcut, Gazi Hüseyin Beg Kütüphanesinde ilk sayısı, Bosna-Hersek Milli Kütüphanesinde 12. sayısı ve Hamid Dizdar'da 35. sayısı bulunmaktadır (Kruševac, 1978: 63). Bunların dışında Belgrad Milli Kütüphanesinde 13, 27 ve 37. sayısı mevcuttur (Seyhan, 2016: 215).

²⁴ *Neretva*'nın 38. sayı yayımlandığı bilinmektedir. Ancak, Hersek Vilayetinin 38. sayı basıldıktan sonra varlığını sürdürdüğü için birkaç sayısının daha olduğu düşünülmektedir (Seyhan, 2016: 214).

²⁵ Kullanılan literatüre (Pejanović, 1961: 14) göre *Bismillah* mecmuası hakkında bilgiler aktarılmıştır. Bu mecmua hakkında çok fazla bilgiye ulaşılamamıştır.

²⁶ Bosna-Hersek'te ilk mizah-polemik *Bismillah* mecmuasının kaç sayısı yayımlandığı bilinmiyor. Kreševno'daki manastırda birkaç sayısı bulunduğu düşünülür (Kruševac, 1978: 66).

²⁷ *Eşekarısı* künyesi Pejanović'ten aktarıldı (1961: 16).

1. Avusturya-Macaristan Dönemindeki Ortak Maliye Bakanı Benjamin Kallay'ın dönemindeki (1882-1902) Bosna-Hersek'te Basın Yayın Faaliyetleri

Avusturya-Macaristan, Berlin Kongresi'nden sonra 1878 yılında Bosna-Hersek'in topraklarını işgal etmiştir. Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'e girişi kanlı ve dramatik olmuştur. İşgal ile getirilen yeni değişiklikler tüm nüfus üzerine büyük bir iz bırakmıştır. Boşnaklar bu dönemi özellikle zor kabullenmiştir. Büyük kısmı Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. Ancak, bazılarının göre bu kısa işgal dönemi, Bosna-Hersek'i Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası yapmıştır. Çok sayıda yeni ve modern binalar inşa edilmiş, kara ve demiryolları yapılmış, üretim artmış, posta, telgraf, telefon ağlarının genişlemesiyle iletişim yaygınlaşmıştır. Avusturya-Macaristan işgalinin sonuna kadar Bosna'yı yönetecek en yüksek idari ve yasal otorite olarak Ortak Maliye Bakanlığı'nda bir Bosna Bürosu oluşturulmasına karar verilmiştir. Böylece Benyamin Kalay 1882'de Bosna'nın Maliye Bakanı olmuştur. Fiilen itiraz edilemeyecek olan yoğun yürütme, yasama, yargı ve idari yetkilerle resmen 1902'ye kadar Bosna yönetiminin başı, imparatoru temsilen en üst yetkili olmuştur.

Saraybosna Vilayet matbaasında (1866) basılan ilk süreli yayınlar, ülkenin sosyal-politik, kültürel ve eğitim ile ilgili problemlerin çözümüne ve iktisadi hayatında gerçekleşen olaylar hakkında halkın bilgilendirilmesine çok önemli katkılarda bulunmuştur. Bosna-Hersek'te basının ortaya çıkışının özellikle Boşnak halkı için önemli olduğu unutulmamalıdır. Basın sayesinde Boşnaklar kendi dilinde ve Latin/Kiril alfabesiyle telif yazı faaliyetleri açısından önemli gelişmeler elde etmişlerdir. Avusturya-Macaristan döneminde özellikle Maliye Bakanı Benyamin Kallay'ın rejimi sürecinde Bosna-Hersek'te dil politikası hakkında söz edilmek mümkündür. Kallay'ın idaresi sırasında Hırvatçılığa ve Sırpçılığa karşı bir denge unsuru olarak Bosnalı bir ulus oluşturma doğrultusunda, yerel dilin "Boşnak/Bosna" dili olarak adlandırılmasına karar verilmiştir. Kallay'ın dil politikası, Sırp dilinin direnişiyle karşılaştığı gibi, zamanla Hırvatlar tarafından da eleştirilmiştir. 1890 yılında ortaokullar için Bosna diliyle ilgili bir gramer kitabı yayımlanır. Bu kitapla birlikte "Bosna dili" ifadesi resmî okul kitaplarına da girmiş olur. Ama Sırp okullarında "Sırp dili", Hırvat okullarında "Hırvat dili" kullanılmaya devam edilir. "Bosna dili" terimi sadece Müslümanların *Boşnak* adlı mecmuası tarafından benimsenir ve kabul edilir. Kallay idaresinin, yirmi yıl süren çabalarına rağmen ortak bir dil olarak "Bosna dili" tam yerleşmemiştir.²⁸ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Boşnak kültürel gelişmelerini kendi siyasi lehine kullanmaya çalışmışlardır. Ayrıca, kendine tamamen bağlı bir basın ve yayıncılık sektörü oluşturmuştur. Özellikle Kallay'ın döneminde matbaaların ve yeni süreli yayınların sayısı artmıştır. Matbaaların sayısının artmasında, okul sayısının artması ve okuma yazma bilen insanların sayısındaki artış etkili olmuştur. Buna paralel olarak

²⁸ Bosna-Hersek'te Avusturya-Macaristan idaresinin, dilin tespit edilmesi, adlandırılması, düzenlenmesi ve kullanılması ile ilgili tutumu dört aşamada değerlendirebilir. Birinci aşamada, Hırvat dili ve Latin alfabesi tanıtılmıştır. Yasalar Almanca hazırlanmış ve halk tarafından kullanılan dile "Boşnak dili" adı verilmiştir. 1879-1880 yılında alınan kararlar ile öğretim dilinin kesinlikle "Zemaljski jezik" (ülkede yaşayan bütün halkların ortak dili) adını taşıyacağı belirtilmiştir. İkinci aşamada Benjamin Kallay'ın idaresi altında gerçekleştirmiştir ("Boşnak/Bosna dili"nin kullanılması). Üçüncü aşamada, 4 Ekim 1907 yılından itibaren dile "Sırpça-Hırvatça" adı verilmiştir. Bu dil resmî kurumlarda ve okullarda kullanılmıştır. Bu karar, Müslüman halkın hassasiyetlerinin ihlal edildiğini düşündükleri için Bosna Müslüman Teşkilatı icra komitesi üyeleri arasında memnuniyetsizliğe neden olmuştur. İdare, 29 Kasım 1907 yılında aldığı kararla, Müslümanlara okul kayıtlar gibi resmi belgelerde, kendi kullandıkları dili, "Boşnak dili" olarak adlandırmalarına izin vermiştir. Son ve dördüncü aşama Birinci dünya savaşı ile birlikte başlamış. Kamu iletişimde Latin alfabesinin kullanılmasına karar verilmiş ve dilin adı "Sırpça-Hırvatça" olarak kalmıştır (Seyhan, 2016: 260-262).

hükümet kendi kontrolü altında basılan mevcut gazetelerin yanı sıra, Boşnak, Sırp, Hırvat ve Yahudi gibi milli karakter taşıyan dernekleri etrafında toplanan yerli nüfusun, sosyal ve siyasi içerikli gazeteler çıkarmasına izin vermiştir. Böylece, bu yeni hükümet, rejimin devamlılığını sağlayabilmek için dergi ve gazeteleri kullanmıştır.

Pejanović'in çalışmasında (1941: 16) Avusturya-Macaristan döneminde Bosna-Hersek'te 125 gazete ve dergi yayımlandığı, bunlardan 118 tanesi Bosna'da basıldığı bildirilmiştir. Todor Kruševac'ın 1978 yılında yayımlanan *Bosansko-hercegovački listovi u XX. vijeku* başlıklı çalışmasında Avusturya-Macaristan dönemindeki Bosna-Hersek'te 150 civarında gazete, dergi ve benzeri süreli yayın ortaya çıktığı kaleme alınmıştır. Bunların çoğunluğu Saraybosna'da basılmıştır. Saraybosna dışından Mostar, Trebinje ve Tuzla'da neşredilen süreli yayınlar da bulunmuştur.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayıncısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Srce Isusovo (Službeni list za Vrhbosansku nadbiskupiju)-Hazreti Isa'nın Kalbi (Saraybosna Bašpiskoposluđu resmî yayın organı)</i> ²⁹	1882-1886	İlk sayı, 1882 yılında (gün ve ay belirtilmemiştir) son sayı, 1886 yılında (gün ve ay belirtilmiştir)	Belirtilmemiştir	Ülke (Zemaljska) matbaası ve Spindler ve Loschner matbaası, Saraybosna	İvan Göszel ve Juraj Pušek (1883-1886)	Belirtilmemiştir	Saraybosna'daki Bosna Bašpiskoposluđu	Aylık	Latin alfabesiyle	Bosna dili
<i>Bosanac (Bosnalı)</i> ³⁰	1883-1884	İlk sayı, 9 Haziran 1883 ³¹	44x29	Vinkovcic'da Milivoje Trumić'in matbaası	İvan Lepušić	Belirtilmemiştir	İvan Lepušić	Haftalık	Latin alfabesiyle	Bosna dili
<i>Hercegovački bosiljak (Hersek Fesleđeni)</i>	1883-1884, Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 1 Eylül 1883-son sayı 27 Aralık 1884	Belirtilmemiştir	Don Frano Milićević'in matbassı, Mostar	Frano Milićević	Stjepan Matković	Belirtilmemiştir	İki haftalık	Latin ve Kiril alfabeleriyle	Bosna dili
<i>Otađzbina (Ana Yurt)</i>	1883, 1887, 1892 ³²	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Edebiyat ve Sanat Enstitüsü - Vuk Karadžić	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Kiril alfabesi	Sırpça
<i>Bosnische Post (Organ für Politik und Volkswirtschaft)-Politik ve Kamu ziraatin yayın organı</i>	1884-1918	İlk sayı, 3 Kasım 1884-son sayı, 2 Kasım 1918	49x33	Devlet matbaası ve Bosnische Post matbaası, Saraybosna	Eugen V. Tepfer ³³	Dr. Julijus Makanec, Eugen V. Tepfer, Mileva Mrazović, Josip Baptist Šmarda (1 Ekim 1896 tarihinden) 1912 sonrası yayıncısı belirtilmemiştir	Dr. Julijus Makanec, Eugen V. Tepfer, Mileva Mrazović, Josip Baptist Šmarda (1 Ekim 1896 tarihinden), 1912 sonrası sahibi belirtilmemiştir	Haftada iki kez ³⁴	Latin alfabesi	Almanca

²⁹ 1887 yılında adını değiştirmiştir. *Vrhbosna* olacak yeni adı altında yayınları sürdürecektir.

³⁰ Gazi Husrev-beg Kütüphanesinde 1919 yılında Sırpça basılmış olan *Bosanac* adıyla Sırp takvimi de bulunmaktadır.

³¹ Son sayının basıldığı tarih bilinmemektedir.

³² Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bu yıllara ait sayılar bulunmaktadır. Kamuya açık olmadığı için bu dergi taranmadı.

³³ Eugen V. Tepfer sonrası, Alfons Kulih (1890 tarihli 18.sayıya kadar), Herman Tausik (1890 tarihli 19.sayıdan 1891 tarihli 18.sayıya), Adolf Flak, Oskar Virt, Frnac Mah, Eduard Plivnicki, sırasıyla editörlük yapmışlar.

³⁴ Başta haftada iki kez, devamında haftada üç kez, 1 Ekim 1896 tarihinden itibaren Pazar ve Bayram günleri dışında her gün öğle sonrası yayımlanmıştır.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Vatan</i>	1884-1897 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı 12 Eylül 1884-son sayı, 16 Nisan 1897	39x28	Ülke (Zemaljska) matbaası, Saraybosna	Mehmed Hulusi (aralarda İbrahim-beg Bašagić)	Mehmed Hulusi	Belirtilmemiştir	Haftalık	(Arap) Hami-Sami alfabesi	Türkçe (Osmanlı Türkçesi)
<i>Novi Hercegovacki bosiljak (Yeni Hersek Fesleđeni)</i> ³⁵	1884-1885	İlk sayı 1884-37 e son sayı 1885 ³⁶	Belirtilmemiştir.	don Frano Milićević'in matbaası, Mostar	Baş editör don Frano Milićević, Metković ⁴¹ i Stjepan Dragoni	Metković ⁴¹ Stjepan Dragoni	Belirtilmemiştir.	Haftalık	Latin ve Kiril alfabeleri	Bosna dili
<i>Bosanska vila (Bosna Perisi)</i>	1885-1914	1 sayı, 16 Ocak 1885-son sayı, 30 Mayıs 1914	30x23	Spindler ve Loschner matbaası, Risto J. Savić matbaası, Bosache Poste matbaası, Prva srpska štamparija Riste J. Savića i drugih (Risto J. Savića ve diğerler tarafından kurulan İlk Sırp matbaası), L.pl. Makanec matbaası, Tir ve Fogler matbaası, Električna štamparija Todora K. Naumović (Todora K. Naumović'in Elektrik matbaası), Srpska dionička štamparija (Sırp müşterek matbaası), Islamska dionička štamparija (İslami müşterek matbaası); Saraybosna	Božidar Nikašinović, Nikola Šumonja, Nikola Kašiković (diğer adıyla Nikola T. Kašiković Sarajlija), Dr. Vladimir Čorović ve Petar Kočić	Božidar Nikašinović, Nikola Šumonja, Nikola Kašiković, Dr. Vladimir Čorović, Petar Kočić	Nikola T. Kašiković Sarajlija	On beş günde bir	Kiril alfabesi	Sırpça

³⁵ *Novi Hercegovacki bosiljak (Yeni Hersek Fesleđeni)*, *Hercegovacki bosiljak (Hersek Fesleđeni)* mecmuasının devamıdır. 19 Eylül 1885 tarihli 38. sayıdan sonra adını değiştirmiştir. *Glas Hercegovaca (Herseklilerin Sesi)* olarak yayınlarıyla devam etmiştir.

³⁶ Gün ve ay belirtilmemiştir.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Glas Hercegovaca (Herseklilerin Sesi)</i>	1885-1896	İlk sayı 2. cildin 38 sayısı, 19 Eylül 1885-son sayı, 12 cildin 50 sayısı, 8 Temmuz 1896	Belirtilmemiştir.	don Frano Milićević'in matbaası, Mostar	don Frano Milićević, Nedjeljko Radičić ³⁷	don Frano Milićević, Nedjeljko Radičić	don Frano Milićević, Nedjeljko Radičić	Haftada iki kez ³⁸	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Prosvjeta (Maarif)</i>	1885-1888 Gün belirtilmemiş -tir.	İlk sayı, 1 Nisan 1885-son sayı, 4 cildin 25 sayısı, 26 Haziran 1888	48,5x33	Ülke (Zemaljska) matbaası, Saraybosna	Jovan Vidić	Jovan Vidić	Jovan Vidić	Haftalık	Kiril alfabesi	Bosna dili
<i>Bosanska pošta (Bosna Postası)</i>	1886-1898 ³⁹	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Latin alfabesi	Hırvatça
<i>Balkan-Merkur</i>	1887 Gün belirtilmemiş -tir	Tek sayı, 1 Ekim 1887	Bilgiye ulaşıla - mamıştır ⁴⁰	Špinder ve Löschner matbaası, Saraybosna	Bilgiye ulaşılamamıştır	Losip Löschner	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bir sayı bulunmuş	Latin alfabesi	Almanca
<i>Bosansko-hercegovacki Istočnik (Bosna-Hersek Kaynağı)-Dabro Bosanski Istočnik (İyi Bosna Kaynağı)⁴¹-Istočnik (Kaynak)</i>	1887-1911 Gün belirtilmemiş -tir	İlk sayı, 1 Haziran 1887-son ve 25. cildin 2. sayısı, 31 Ocak 1911	28x20	Ülke (Zemaljska) matbaası, Špinder ve Löschner matbaası, Prva srpska štamparija Riste J. Savića (Riste J. Savić'in İlk Sırp matbaası), Saraybosna	Baş editör olan Nikola G. Lalić ve editör Đorđe Petrović ⁴²	Saraybosna'daki AEM Konzistorija	Saraybosna'daki AEM Konzistorija ⁴³	Aylık ⁴⁴	Kiril alfabesi	Bosna dili

³⁷Başta mecmuanın editörü, yayımcısı ve sahibi don Frano Milićević'ti. Bir süre zarfında, don Frano Milićević ve Nedjeljko Radičić bir araya gelirken bu görevleri üstlenmişler. 1896 yılından sonra onların yerine Nedjeljko Radičić geçmiştir.

³⁸ 1896 başlarında 8 Temmuz 1896 tarihli basılan son sayıya kadar haftalık olarak yayımlanmıştır.

³⁹ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bu yıllara ait sayılar bulunmaktadır. Araştırma esnasında bu mecmua kamuya açık olmadığından sayıları taranmadı.

⁴⁰ Bu mecmua hakkında fazla bilgi bulunmamıştır.

⁴¹ *Bosansko-hercegovacki Istočnik* mecmuası, bu adın altında kısa süreli yayınlar vermiştir. 1908 yılında adını değiştirerek *Dabro Bosanski Istočnik* ismi almıştır. 1908 sonrası *Istočnik* olacak yeni adıyla yayınlara devam etmiştir.

⁴² Mecmuanın yayına başlandığı zaman, Nikola G. Lalić baş editör olarak çalışmıştır. 1893 yılının sonuna kadar Đorđe Petrović bu görevde kalmıştır. 1894'te Vaso. S. Popović, 1895-1897 yılları arasında St. N. Davidović, 1898-1899 döneminde Teodor Jungić, 1900-1907 yılları arasında Ilarion Radonić, 1908'de dr Simeon Popović, 1909-1910 döneminde dr Tomo Popović, editörlük yapmıştır.

⁴³Sahipleri şu şekilde sıralanabilir: Saraybosna'daki AEM Konzistorija (AEM dinî yönetim kurulu); 1898-1901 döneminde Njihova visokopreosveštvenstva srpsko-pravoslavni bos.-her.-arhijeraji (Bosna-Hersek'te Sırp-Ortodoks Başpiskoposları Hazretleri), 1905 yılında Saraybosna'daki AEM Konzistorija Dabro-bosanska (AEM "Dobra-bosanska" dinî yönetim kurulu), 1906'da Veliki crkveni sud (Büyük Kilise Mahkemesi), 1907-1911 yılları arasında Saraybosna Büyük Kilise Mahkemesi. 1902-1904 döneminde sahibi belirtilmemiştir.

⁴⁴ 1887'de, 1888'de, 1890-1897 yılları arasında ve 1900 yılında aylık mecmuası olarak basılmıştır. 1889'da, 1898-1899 döneminde, 1901-1911 yılları arasında ayda iki kez çıkarılmıştır.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Vrhbosna</i> ⁴⁵	1887-1941 ⁴⁶ Gün belirtilmemiş iş-tir.	İlk sayı, 1887-son ve 55.cildin 12 sayısı, 1941 ⁴⁷	28x20	Fogler i drug (Fogler ve arkadaşı), Hrvatska štamparija (Hrvat matbaası), Novo tiskara Vrčec i drug (Yeni matbaa Vrčec ve arkadaşı), Špindler ve Loschner matbaası, Bosna postası matbaası, Tir ve Fogler matbaası, Perišić ve Beneš vd. matbaası ve litografisi	Juraj Pusek ve Andrija Jegatić ⁴⁸	Prvostolni kaptol Vrhbosne	Prvostolni kaptol Vrhbosne ⁴⁹	Ayda iki kez	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Glasnik Bos. Hercegovackih Franjevaca (Bosna-Hersek Fransiskanlarının Habercisi</i> ⁵⁰ - <i>Glasnik Jugoslovenskih Franjevaca (Yugoslavya Fransiskanlarının Habercisi) -Franjevački Glasnik (Fransiskanların Habercisi)</i>	1887-1901 Gün belirtilmemiş iş-tir.	İlk sayı 1887-son sayı 1901 ⁵¹	23x15,5 ve 26x19,5 (1895-1901)	Saraybosna'daki Špindler ve Lešner matbaası, Bos.Pošta-Bosna Postası matbaası ve Hrvatska tiskara-Hrvatistan matbaası; Mostar'daki Prva hrvatska tiskara-İlk Hırvatistan matbaası ve Tiskarski zavod Hrvatske dioničke Tiskare-Hırvatistan İştiraki Matbaasının Basımcılığı Kurumu ⁵²	O. Jeronim Vlatić ⁵³	Belirtilmemiştir	Bosna-Hersek Fransiskanlarının mezhebi	Aylık ⁵⁴	Latin alfabesi	Bosna dili

⁴⁵ Vrhbosna, Orta çağ Bosnası'nın merkezi için kullanılan kavram. 1463 yılı sonra Bosna'nın merkezi Saraybosna olmuştur. Bu mecmua, *Hazret-i İsa'nın Kalbi* adlı mecmuanın devamı sayılmıştır.

⁴⁶ Pejanović'in çalışmasında (1961: 28) *Vrhbosna* mecmuasının 1941-1945 yılları arasında yayımlanan sayılar anılmıştır.

⁴⁷ Gün ve ay belirtilmemiştir.

⁴⁸ Editörleri: 1896-1897 döneminde Dr. A. Jagatić (baş editörü Dr. İvan Šerić), 1898-1909 yılları arasında Dr. İvan Šerić, 1909-1912 yılları arasında Dr. Ivan Dujmušić, 1913-1914 döneminde Dr. Antun Buljan ve Dr. Ivan Dujmušić, 1915-1918 yılları arasında Dr. Antun Buljan, 1919-1931 yıllarında Dr. Marko Alaupović, 1932 yılında Dr. Ivan Dujmušić, 1933-1937 yılları arasında Dr. Đuro Gračanin, , 1937-1941 döneminde Dr. Ante Livajušić'tir.

⁴⁹ 1932 -1941 yılları arasında mecmuanın sahibi "Regina apostolorum" Akademisi'dir.

⁵⁰ *Bosna-Hersek Fransiskanlarının Habercisi* adıyla ancak 1887 yılındaki 1. sayı basılmıştır. 1887'deki 2.sayıdan 1894 yılının sonuna kadar yeni adı olacak *Yugoslavya Fransiskanlarının Habercisi* ismi altında yayınlarını sürdürmüştür. 1895-1901 yılları arasında *Fransiskanların Habercisi* adı altında basın faaliyetere devam etmiştir.

⁵¹ Pejanović'in çalışmasında (1961: 28-29) gün ve ay belirtilmemiştir. Bu mecmuanın sayıları Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesinde bulunmamıştır.

⁵² 1887-1897 tarihlerinde yayımlandığı yer Saraybosna'ydı. 1898-1901 yılları arasında Mostar'da basıldı.

⁵³ O. Jeronim Vlatić, 1887-1893 yılları arasında mecmuanın editörüdür. 1894-1895 döneminde fra Jeronim Vidić ve fra Arkandeo Brković editörlük yaptılar. Fra Ignjacije Strukić, 1898-1901 yılları arasında bu görevde kaldı.

⁵⁴ 1895 yılından itibaren ayda iki kez yayımlanmıştır.

Mecmuanın Adı	Yayımlan- dığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Novi prijatelj Bosna (Yeni Arkadaş Bosna)</i>	1888-1896	İlk cüz (1888 yılında) – son ve IV cüz (1896) ⁵⁵	22,5x16 ve II. cüzün ebadı 20,5x16	İlk cüz-Tiskarski zavod H. Lustera u Senju (Senj'daki H. Luster'in Basımcılığı Kurumu); II. cüz-Tiskara solca i Kralja u Zagrebu (Zagreb'deki Šolac ve Kral matbaası); III.ve IV. cüz- Tiskarski zavod İve pl. Hrenjovića u Senju (Senj'deki İvo pl. Hrenjović'in Basımcılığı Kurumu,	Derventa civarındaki Plehan denilen yerden gelen keşiş fra Božić- Dobroslav Potočanin	Matica hrvatska i Zagrebu ⁵⁶	Derventa civarındaki Plehan adlı yerden gelen keşiş fra Božić- Dobroslav Potočanin	Yıllık	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Bosna-Glas potlačenog Srpsstva (Bosna-Mazlum Sırplarının Sesi)</i>	1889-1892	Sayıları mevcut değiller.	Bilinmem- k-tedir.	Sabac şehrinde basılmıştır. Yayımlandığı matbaa bilinmemektedir.	Kosta Jezdimirović	Kosta Jezdimirović	Bilinmemektedir	Haftalık ⁵⁷	Kiril alfabesi	Sırpça
<i>Glasnik zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu⁵⁸ (Bosna-Hersek Ülke Müzesi Habercisi/Bülteni)⁵⁹</i>	1888,1889, 1891- 1899, 1901-1914, 1917-1927, 1930,1932-1938, 1940-1943, 1946, 1951,1952, 1954, 1957, 1959, 1960, 1962-1967, 1969, 1970, 1971, 1972-1973, 1975-1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1986, 1987, 1989, 2008-2009 ⁶⁰ Gün Belirtilmemişti r	İlk sayı-defter, 1 Ocak 1888 - 1 Ocak 1941 (bir defter basılmıştır)	25,5x16,5 61	Ülke (Zemaljska) matbaası, Saraybosna	Kosta Hormann ⁶²	Belirtilmemiştir	Zemaljski ekonomat (Ülke iktisatçıların şubesi)	Üç ayda bir kez	Latin ve Kiril alfabeleri	Bosna dili, İngilizce

⁵⁵ Gün ve tarih belirtilmemiştir.

⁵⁶ I cüzün üzerinde "Matica hrvatska u Zagrebu" desteğiyle basıldığı yazılmıştır.

⁵⁷ 1891 yılına kadar haftalık mecmuası olarak basılmıştır. Bu tarihten sonra ihtiyaç duyulduğunda yayımlanmıştır. Aralıksız olarak 84 yıl boyunca çıkarılmıştır.

⁵⁸ Bosna-Hersek'te yayımlanan ilk bilim dergisidir.

⁵⁹ 1939 yılında adını *Glasnik Zemaljskog muzeja Kraljevine Jugoslavije (Yugoslavya Krallığı Ülke Müzesi Habercisi)* adına değiştirmiştir. İşgal sırasında 1941-1945 yıllarında, *Glasnik hrvatskih muzeja (Hırvat Müzeleri Habercisi)* adına yayın faaliyetleri gösterilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası, 1989 yılına kadar *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini (Bosna-Hersek Ülke Müzesi Habercisi)* adı altında yayımlanıyordu.

⁶⁰ Bu mecmua 1941 yılında basılmış deftere kadar tarandı.

⁶¹ 1939 yılında yayımlanan defterlerin ebadı 26x18'dir.

⁶² 1906-1920 yılları arasında Đuro Truhelka, Vladislav Skarić ise 1921-1936 döneminde, 1936-1941 yılları arasında Dr. Mihovil Mandić ve 1941 yılında işgalin sonrası Dr. Jozo Petrović, editörlük yapmışlar.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Napredak (Terakki)</i>	1890-1892 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 1 Ekim 1890, son sayı 1892 ⁶³	Belirtilmemiştir.	Spindler ve Lesner matbaası, Saraybosna	Antonije A. Stražičić	Matbaacı Eduard Spindler	Belirtilmemiştir.	Haftalık	Kiril alfabesi	Sırpça
<i>Bošnjak (Boşnak)</i> ⁶⁴	1891-1910 Perşembe ⁶⁵	İlk sayı, 2 Haziran 1891- son ve 20.cildinin 27.sayısı (16 Temmuz 1910)	48x32	Risto J. Savić matbaası, Islamska dioničarka štamparija (İslam İştirki matbaası) stamparija Fogler i druga (Fogler ve arkadaşı matbaası) Ülke matbaası (Zemaljska matbaası), štamparija Spindler i Lešnera (Spindler ve Lesner matbaası) "Sarajevoer Tagblatt" ("Sarajevoer Tagblatt" matbaası); Saraybosna	Baş editörü: Hilmi Muhibčić, Mehmed-beg Kapetanović, editör olarak çalışmıştır. ⁶⁶	Mehmed-beg Kapetanović (1891-1894) ⁶⁷	Mehmed-beg Kapetanović	Haftalık	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Privredni vjesnik (Ziraat Habercisi)</i>	1891	Sadece iki sayı bulunmaktadır. Üçüncü sayıya el konulmuştur. İlk sayı-1 Nisan 1891, ikinci sayının basıldığına dair bilgilere ise 1891'de yayımlanan <i>Bosanska vila</i> 'dan aktarılmıştır. Ancak tam tarih bilinmiyor..	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Prva srpska štamparija Riste Savića (Risto Savić'in İlk Sırp matbaası), Saraybosna	Ignjat Dimić	Ignjat Dimić	Bu bilgiye ulaşılamamıştır.	Haftalık	Kiril alfabesi	Bosna dili
<i>Glasnik presvetog srca Isusova (Hazret-i İsa'nın En Mukaddes Kalbinin Habercisi)</i>	1892-1905 ⁶⁸	İlk sayı-12 Aralık 1892-son sayının basıldığı tarih bilinmemektedir.	16x10,5 (1901 yılında 19x13 formatında yayımlanmıştır.	Benediktinska tiskara u Brnju (Brnj'daki Benedikt matbaası), Tiskara Spindler i Lesnera u Sarajevu (Saraybosna'da Spindler ve Leşner matbaası), štamparija Scholza u Zagrebu (Zagreb'deki Scholz matbaası)	Franjo Venduha, Matija Pajić, Josip Celinščak, Kamilo Zabeo ⁶⁹	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bosna'da yayımlandığı dönemde mecmuanın sahibi Vrhbosanska nadbiskupija u Sarajevu (Saraybosna'daki Vrhbosna Başpiskoposluğu	Aylık	Latin alfabesi	Bosna dili

⁶³ Gün ve ay bilinmiyor.

⁶⁴ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde 1897, 1898, 1901 ve 1905 yıllarına ait Boşnak takvimi de bulunmaktadır. Yayımcısı Zemaljska (Ülke) matbaası, kullanılan Bosna dili ve Arapçaydı.

⁶⁵ 1909 yılında yayımlanan ilk sayıdan itibaren her Cuma günü, 1910 yılında basılan 20. sayıdan sonra her Cumartesi günü ortaya çıkarılmıştır.

⁶⁶ Hilmi Muhibčić'ten sonra baş editörleri sırasıyla 1892 tarihli 38.sayıdan itibaren Edhem Mulabdić, 1909 yılında yayımlanan 38.sayıdan itibaren Şukri ef. Karişiković ve 1910 tarihli 11.sayıdan itibaren son ve 16 Temmuz 1910 tarihli 27.sayıya kadar Muhamed Senan ef. Softić'ti. Boşnak'ın editörü ve sahibi 1893 tarihli 17.sayıdan itibaren Jusuf-beg Filipović olmuştur. 1906 yılına ait 13. sayıdan itibaren Jakup Eşref-beg Filipović mecmuanın sahibi ve editörüydü.

⁶⁷ Bosna hükümeti maddi desteğiyle yayımlanmıştır. Yayımcılar , 1895-1906 yıllar arasında Jusuf-beg Filipović, 1907-1910 döneminde ise Jakubi Eşref-beg Filipović'ti.

⁶⁸ 1892-1905 yılları arasında Bosna'da yayımlandığı, 1905 yılı sonrası ise Zagreb'de ve Avusturya'nın sınırları içerisinde basıldığı bilinmektedir (Pejanović, 1961: 33). Bu mecmuanın sayılarına ulaşılmadığı için basıldığı gün (tarih) bilinmiyor.

⁶⁹ Bu editörler, "İsa Askerleri" olarak bilinen Katolik mezhebinin üyeleridir.

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2023, Yıl 11, Sayı: 32
Issn: 2147-8872

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfa be	Dil
<i>Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosien U. Hercegovina</i>	1893-1916 ⁷⁰	XIII defter	26,5x19,5	Carlo Gerold's Sohn matbaası (defter, I-IX), Adolf Holzhausen matbaası (defter, X-XIII); Viyana	Dr. Moric Hernes	Saraybosna'daki Bosna-Hersek'te Ülke Müzesi	Bu bilgiye ulaşılamıştır	Aralıksız	Latin alfabesi	Almanca
<i>Meteorologische Beobachtungen An Den Landesstationen In Bosnien U. Hercegovina</i> ⁷¹	1893	Bilgi yok.	Bilgi bulunmamıştır	Ülke (Zemaljska) matbaası, Saraybosna	Bilgi yok	Bilgi yok	Bosna-Hersek, Ülke hükümeti	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Latin alfabesi	Almanca
<i>Novi Trebević (Yeni Trebević)</i>	1893 ⁷²	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	İlk Sırp matbaası olan Risto J. Savić	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Kiril alfabesi	Sırpça
<i>Nastavni vjesnik (Eğitici Habercisi)</i>	1893, 1911-1913, 1917-1919, 1926, 1940-1943 ⁷³	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Krallık, Slaven, Hırvat, Dalmaçya matbaası	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Latin alfabesi	Hırvatça
<i>Glas kmetičke vile-Serflik Perisinin Sesi (Kmetička vila-Serflik Perisi)</i>	1894-1895	Bilgi yok	Bilgi yok	Travnik	Petar Ajvazović	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgiye ulaşılamamıştır	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Školski vjesnik (Okul Habercisi)</i> ⁷⁴	1894-1909 Gün belirtilmemiştir	XVI. cüz bulunmaktadır	26,5x18,5	Ülke (Zemaljska) matbaası, Saraybosna	Ljuboje Dlustuš	Bosna-Hersek, Ülke hükümeti	Bilgi yok	Aylık	Latin ve Kiril alfabeleri	Bosna dili
<i>Prosvjeta (Maarif)</i>	1894, 1901, 902, 1904, 1906,1909, 1910, 1913 ⁷⁵	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Antun Scholz	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Latin alfabesi	Hırvatça

⁷⁰ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde 1893'te, 1897'de, 1899'da, 1900'de, 1902'de, 1904'te ve 1907'de yayımlanan sayılar mevcuttur.

⁷¹ Bu mecmua hakkında fazla bilgiye ulaşılamamıştır.

⁷² Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bu mecmua bulunur.

⁷³ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde 1940-1943 yılları arasında yayımlanan sayılar bulunur. Bu mecmua taranmadı.

⁷⁴ Numaralandırılmış "Službeni dodatak" ("Resmî ek") denilen özel sayıların üç cüzü çıkarılmıştır. 1879-1894 yıllarını kapsayan I.cüz, 1895-1909 yıllarına ait ve beraber yayımlanan II. ve III. cüz (Pejanović, 1961: 35). Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde tüm sayıları mevcuttur. Ayrıca, kütüphanede 1916'da ve 1919'da basılmış olan *Školski glasnik*: -školski službenik Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu (Okul Habercisi; Bosna-Hersek için Zemaljska hükümetinin okul resmi habercisi) mevcuttur.

⁷⁵ Gazi Husrev-beg Kütüphanesinde bu yıllara ait sayılar bulunmaktadır. Bu mecmua taranmadı.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Nada (Umut)</i>	1895-1903 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 1 Ocak 1895-son ve IX. yılın 24.sayısı, 15 Aralık 1903	39x29	Ülke (Zemaljska) matbaası, Saraybosna	Kosta Hormann	Bosna-Hersek, Ülke hükümeti	Bilgi yok	Ayda iki kez	Latin ve Kiril alfabeleri	Bosna dili ⁷⁶
<i>Prosvjeta (Maarif)</i>	1895 ⁷⁷	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Kiril alfabeti	Sırpça
<i>Srpski pregled (Sırp Rehberi)</i>	1895 ⁷⁸	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Kiril alfabeti	Sırpça
<i>Bosanska pošta (Bosna Postası)</i>	1896-1898 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 15 Kasım 1896-son ve III. yılın 150 sayısı, 31 Aralık 1898	48x32	Tisak i naklada” Bosanske pošte” u Sarajevu (Saraybosna’daki” Bosna Postası” matbaası ve yayıncılığı	Đuro Vrinjanin ⁷⁹	Ivan K. Šmarda	Ivan K. Šmarda	Haftada üç kez	Latin alfabeti	Bosna dili
<i>Bosansko-hercegovački glasnik⁸⁰ (Bosna-Hersek Habercisi)</i>	1896-1905 Gün belirtilmemiştir	Bu bilgiye ulaşılmamıştır	Bilgi yok	Sv. Nikolić matbaası, Beograd	Baş editörü, Jovo Gj. Kovačević, Bosanac	Bilgi yok	Jovo Gj. Kovačević, Bosanac	Aralıksız	Kiril alfabeti	Bosna dili
<i>Zora (Sabah)</i>	1896-1901 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 30 Haziran 1896 – son ve VI. yılın 12. sayısı, Aralık 1901	27x19,5	Štamparija Paher i Kisić (Paher ve Kisić matbaası) Mostar	Aleksa Šantić ve Svetozar Čorović ⁸¹	Aleksa Šantić ve Svetozar Čorović	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Aylık	Kiril alfabeti	Bosna dili
<i>Livanjske ilustrovane novine (Resimli Livno Gazetesi)⁸²</i>	1896	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır	Yayımlandığı matbaa bilinmiyor. Yer: Livno şehri.	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır	Bilgiye ulaşılamamıştır
<i>Srpska svijest (Sırp Şuuru)</i>	1896	Tek sayı basılmıştır. Yaz mevsiminde 1896 yılında.	Bilgiye ulaşılamamıştır	Yayımlandığı matbaa bilinmiyor. Yer: Saraybosna.	Vasilj Grdić	Saraybosna’daki liselerde gizlice toplanmış Sırp öğrencilerin gizlice çıkardıkları mecmua (Sırp öğrenciler yayımcılar).	Bilgiye ulaşılamamıştır	Tek sayı bulunmaktadır	Kiril alfabeti	Bosna dili

⁷⁶ 1903 yılında ancak Latin alfabesiyle Bosna dilinde çıkarılmıştır.

⁷⁷ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu mecmua taranmadı.

⁷⁸ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde 1910’da ve 1911’de yayımlanan sayıları mevcuttur.

⁷⁹ Jos. M. Čebular 3 Ağustos 1897 tarihinden itibaren, Oskar Hirt ise 2 Temmuz 1898 tarihinden beri editörlük yapmışlar (Pejanović, 1961: 36).

⁸⁰ Bu mecmuanın Bosna-Hersek sınırları içerisinde dağıtılması ve satılması yasaklanmıştır.

⁸¹ Editörleri sırasıyla 1898 yılında Aleksa Šantić ve Jovan Dučić, 1899’da Jovan Dučić, 1900-1901 yılları arasında ise Atanasije Šola’ydi.

⁸² *Livanjske ilustrovane novine* hakkında fazla bilgiye ulaşılamamıştır Aktarılan veriler Pejanović’in çalışmasındandır (1961, 36).

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2023, Yıl 11, Sayı: 32
Issn: 2147-8872

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Istočnik (Kaynak)</i>	1896, 1898 ⁸³	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Latin alfabesi	Sırpça-Hrvatça
<i>Rehber</i> ⁸⁴	1897/98-1901/02 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 24 Nisan 1897 – son ve V. yılın 109. Ve son sayısı (tarih eksik)	39x28	Ülke (Zemaljska) matbaası, Saraybosna	Mehmed Hulusi	Mehmed Hulusi	Belirtilmemiştir	Haftalık	(Arap) Hami-Sami alfabesi,	Türkçe, Arabica
<i>Srpski vjesnik (Sırp Habercisi)</i>	1897-1901 ⁸⁵ Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 1 Ekim 1897-son ve V. yılın 50 sayısı, 22 Aralık 1901	47X33	Prva srpska štamparija Vladimir Radovića u Mostaru (Mostar'daki Vladimir Radović'in İlk Sırp matbaası)	Vladimir Radović	Belirtilmemiştir	Serdar Mijat Radović ⁸⁶	Haftalık	Kiril alfabesi	Sırpça
<i>Srpsvo (Sırpçık)</i>	1897	İlk on sayının basıldığı bilinmemektedir. ⁸⁷	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Rinda Rdulović	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır
<i>Nevesinje</i>	1898-1899 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, Mayıs 1898-son ve 50. sayı, Nisan 1899	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Nikšićka štamparija (Nikšić matbaası); Nikšić	Stevro Vrčević	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Akcionarsko društvo Nikšićke štamparije (Nikšić matbaasının iştiraki toluđu)	Haftalık	Kiril alfabesi	Bosna dili
<i>Osvit (Fecir)</i> ⁸⁸	1898-1907 Çarşamba ve Cumartesi	İlk sayı, 27 Haziran 1898-son ve X.yılın 135.sayısı, 31 Aralık 1907	41x27 ⁸⁹	Tisak "Osvita", Mostar i Hrvatska dionička tiskara F.R. u Mostaru ("Osvit" matbaası, Mostar matbaası ve F.R.'nin Hırvat İştiraki matbaası; Mostar)	Baş editörü, Ivan. A. Milićević ve F.R.'nin Hırvat İştiraki kurumu. ⁹⁰	Hrvatska dionička tiskara u Mostaru (Hırvat İştiraki matbaası, Mostar)	Bilgiye ulaşılabilir - mamıştır	Haftada iki kez ⁹¹	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Stimmen aus Bosnien</i>	1898-1899 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 6 Temmuz-son ve II. Yılın 7.sayısı (28 Şubat 1889)	40x28,5	Spindler ve Löschner matbaası, Saraybosna	Franjo Selak	Spindler ve Löschner matbaası,	Franjo Selak	Haftalık	Latin alfabesi	Almanca

⁸³ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bu yıllara ait sayılar bulunmaktadır. Bu mecmua taranmadı.

⁸⁴ *Rehber*, *Vatan* mecmuasının devamıdır. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde 1897-1899 yılları arasında yayımlanan sayılar mevcuttur.

⁸⁵ 1902-1904 yılları arasında birkaç sayı yayımlandığı bilinmemektedir.

⁸⁶ 1898 yılında ve 1899 yılına ait ilk on sayının yayımlandığı sırasında mecmuanın sahibi ve editörü Vladimir Radović'ti. 1899 yılında basılmış 11 sayıdan itibaren 1900 yılına ait 31 sayıya kadar Vladimir Radović ancak mecmuanın sahibiydi. Bu sayıdan sonra yayımlanan son sayıya kadar Dušan Radović mecmuanın editörlüğü üstlendi. 1900'da çıkarılan 32. sayıdan sonra ise mecmuanın sahibi Mijat Radović'ti.

⁸⁷ *Srpsvo*, Mostar'daki "Srpska svjest" ("Sırp şuuru") adlı lisenin Sırp öğrencilerinin kurduğu dernek tarafından gizlice yayımlanan mecmuadır (Pejanović, 1961: 37).

⁸⁸ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde 1942-1944 yılları arasında yayımlanan *Osvit* mecmuası mevcuttur. Yayımcısı Hasan Hadžiosmanović'tir. Dil belirtilmemiştir (<http://digital.ghb.ba/ghb/fulltextSearchPage.xhtml>).

⁸⁹ 1905 ve 1906 yıllarında formatı 41x54'e, 1907 yılında 34x48'e değiştirilmiştir

⁹⁰ Yayın kurum üyeleri: Ivan. A. Milićević, Stjepan Radulović, Gjuro Gjamonja ve Ivan Erić'tir.

⁹¹ 1907 yılında haftada üç kez yayımlanmıştır.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Polet (Coşku)</i>	1899	Bu bilgiye ulaşılamamıştır ⁹²	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Družina Jukić zbora franjevačkih bogoslova u Sarajevu (Saraybosna'daki Jukić adlı Fransisken mezhebinin topluluğu)	Družina Jukić zbora franjevačkih bogoslova u Sarajevu (Saraybosna'daki Jukić adlı Fransisken mezhebinin topluluğu)	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Trgovačka knjižnica (Ticaret Defterciği)</i> ⁹³	1899-1902	İlk sayı, 1 Ekim 1899-son ve IV. Yılın 9 sayısı (1 Şubat 1902)	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Hırvat İştiraki matbaası-Mostar, Bosna Postası matbaası-Saraybosna	Ferdinand Vrbančić	Ferdinand Vrbančić	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Ayda iki kez	Latin alfabesi	Hırvatça
<i>Trgovačke novine za Bosnu i Hercegovinu (Bosna-Hersek Ticaret dergisi)</i>	1899 Gün belirtilmemiştir	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bosnische Post matbaası, Saraybosna	Đuro Vrinjanin	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bosnische Post	Haftalık	Latin ve Kiril alfabeleri	Bosna dili
<i>Nova iskra-Yeni Kıvılcım</i>	1899	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	R. J. Odavić	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Kiril alfabesi	Sırpça
<i>La Alborada (Svitanja-Şafak)</i>	1900-1901 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 28 Temmuz 1900-son ve II.yılın 30.sayısı, 16 Ağustos 1901	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	D. A. Kajon matbaası, Saraybosna	Baş editörü, Elias E. Kajon. Editör, Abraham A. Kapon	Daniel A. Kajon matbaası, Saraybosna	Belirtilmemiştir	Haftalık	Latin alfabesi	İspanyolca /İbranice
<i>Behar (Bahar)</i>	1900-1911 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 1 Mayıs 1900-son ve XI. yılın 3.sayısı, 1 Şubat 1911	30x23	Risto Savić'in İlk Sırp matbaası (1900-1905), İslam iştiraki matbaası (1906-1911)	Safvet-beg Bašagić ⁹⁴	Belirtilmemiştir	Adem-aga Mešić	Ayda iki kez	Latin alfabesi	Bosna dili ⁹⁵ Türkçe, Arebica

⁹² *Polet*, Saraybosna'daki Fransisken mezhebi için çıkarılan mecmuadır.

⁹³ Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde, ancak 1901 yılında basılmış sayılar bulunmaktadır.

⁹⁴ Editörleri: Edhem Mulabdić (1901-1906) , H. M. Džemaludin Čaušević (1907), (1908) Šemsi-beg Salihbegović'ti. 1909-1910 tarihlerinde baş editör Ljudevit Dvorniković ve sorumlu editör Šemsi-beg Salihbegović'ti. 1911 yılında sahibi ve editörü Dr. Hamid Šahinović-Ekrem'di.

⁹⁵ 1907 yılına ait tüm sayılar Türkçe de yayımlanmıştır. Arabica özel sayıları da bulunmaktadır.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Vrtlarsko-pčelarski list (Bahçecilik ve Arıcılık Dergisi)</i> ⁹⁶	1900-1902 Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 1900-son ve III.yılın 6.sayısı, 1902 ⁹⁷	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Risto Savić matbaası, Bosna Postası matbaası ve E. Spindler matbaası; Saraybosna	Franjo Glösl ve Ljubomir Stjepanović	Belirtilmemiştir	Pčelarsko-vočarsko-vrtlarsko društvo u Sarajevu (Saraybosna'da Arıcılık-Bahçecilik-Meyvecilik Derneği)	Aylık	Latin ve Kiril alfabeleri	Bosna dili
<i>Golub (Güvercin)</i>	1900-1902	On iki sayı basılmıştır ⁹⁸	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Saraybosna	Vladimir Dvorniković	Vladimir Dvorniković	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Her ikinci hafta sonrası veya her ikinci hafta sonrası pazartesi günü	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Kršćanska obitelj (Hıristiyan Ailesi)</i>	1900-1944 ⁹⁹ Gün belirtilmemiştir	İlk sayı, 1900 yılında-son ve XXVII.cildin beraber basılan 8. ve 9. sayısı, 1944 yılında ¹⁰⁰	25x17,8	Hırvat matbaası F.R ve Hırvat İştiraki basım kurumu; Mostar	Profesori Franjevačke bogoslovilje u Mostaru ¹⁰¹ (Mostar'daki Fransiksen mezhebi okulunun hocaları)	Üçtelji Franjevačkog bogoslovskog sjemeništva u Mostaru (Mostar'daki Fransiksen mezhebi lisesinin öğretmenleri)	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Ayda iki kez (19 Aralık 1900 tarihine kadar), bu tarihten sonra aylık.	Latin alfabesi	Bosna dili
<i>Bosanski glasnik=Bosnischer Bote=Bosna Habercisi</i>	1900,1905, 1908-1910, 1913, 1916-1917 ¹⁰²	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Yayın Kurulu	Taranmamıştır	Taranmamıştır	Latin alfabesi	Bosna dili, Almanca

⁹⁶ 1902 yılında adı, *Bosansko-hercegovački težak (Bosna-Hersekli Çiğçi)* adına değiştirilmiştir.

⁹⁷ Gün ve ay belirtilmemiştir.

⁹⁸ (Pejanović, 1961: 41).

⁹⁹ 1919-1938 yılları arasında yayımlanmamıştır.

¹⁰⁰ Gün ve ay belirtilmemiştir.

¹⁰¹ O. Skender Musić, fra Radoslav Glavaš, fra Ante Medić ve Dr. O. Ante Jelavić.

¹⁰² Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bu yıllarda basılan sayılar mevcuttur. Süreli yayınlar tarandığı zaman (2015-2018), kütüphanede bulunan tüm süreli yayınlar kamuya açık olmadığı için bu verilere ulaşılmadı. 2019 yılının Nisan ayından itibaren kütüphanede bulunan süreli yayınların bir kısmı şu web sayfasında <http://digital.ghb.ba/ghb/fulltextSearchPage.xhtml> bulmak mümkündür. Süreli yayınlar söz konusu olunca kütüphanenin deposundaki durum, web sayfasında gösterilen verilerin durumu ile eşittir. Ancak, web sayfasında süreli yayının adı, yayıncısı, yayımlandığı yıl ve dili gösterilmektedir. Süreli yayınların içeriğine ulaşılmak mümkün değildir.

Mecmuanın Adı	Yayımlandığı Tarih ve Gün	Sayı	Ebadı	Yayımlandığı Matbaa ve Yer	Editörü	Yayımcısı	Sahibi	Yayın Periyodu	Alfabe	Dil
<i>Odjek srpskog pravoslavnog svještvenstva iz Bosne i Hercegovine (Bosna-Hersek Sırp Ortodoks Kilisesi Rahiplerinin Yankısı)</i>	1901 ¹⁰³	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Matbaa bilinmiyor. Novi Sad	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Aralıksız	Kiril alfabeti	Sırpça
<i>Bosansko-hercegovački težak (Bosna-Hersekli Çıfçı)</i> ¹⁰⁴	1902-1923 Gün belirtilmemiş -tir	İlk sayı, 1 Temmuz 1902-son ve XVIII. cildin 12.sayısı, Aralık 1923	30x23,5	Ülke matbaası, Risto Savić'in İlk Sırp matbaası, İslam İştiraki matbaası; Saraybosna	Ivan Sitaric ¹⁰⁵	Centralno pčelarsko društvo za Bosnu i Hercegovinu (Bosna-Hersek İçin Arıcılık Topluluğunun Merkezi)	Bilgi yok	Aylık	Latin ve Kiril alfabeler	Bosna dili
<i>Prijegled "Male Biblioteke" ("Küçük Kütüphane"nin Araştırmaları)</i>	1902-1911 belirtilmemiş tir	İlk sayı, 15 Şubat 1902-son ve IX.yılın 1.sayısı, 1910 (gün ve ay belirtilmemiştir)	14,5x13	Štamparsko-umjetnički zavod Pahera i Kisića u Mostaru (Paher ve Kisić'in Matbaacılığı ve Sanat Enstitüsü, Mostar)	Risto Kisić, Jovan Protić (1906 yılından itibaren)	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Izdavačka knjižara Pahera i Kisića u Mostaru, (Paher ve Kisić'in Yayın Evi, Mostar)	Aylık	Kiril alfabeti	Bosna dili
<i>Sarajevoer Nachrichten-Sarajevoer Tagblatt (1904-1908)</i> ¹⁰⁶	1902-1908 Gün belirtilmemiş -tir	1902-1908 yılları arasında yayımlandığı bilinmektedir. Kaç sayı basıldığı bilinmiyor.	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Tir ve Fogler matbaası, Saraybosna	Bu bilgiye ulaşılamamıştır	Albert Tir	Albert Tir	Haftada üç kez.	Latin alfabeti	Almanca
<i>Serafinski perivoj (Seraphin'in Bahçesi)</i> ¹⁰⁷	1902-1913 Gün belirtilmemiş tir	İlk sayı, 1902-son ve XII.yılın 12 sayısı, 1913 (Gün ve ay belirtilmemiştir)	24x14,5 (1904 yılında 32x23 formatı alınmıştır)	Fogler ve arkadaşı matbaası, Bosna Postası matbaası; Saraybosna	Fra Josip Markušić (1902-Eylül 1908); Dr. Julian Jelanić ve Dr. Augustin Čičić (Ekim 1906-1913)	Bosna-Hersek Fransisken Mezhebi	Bilgi yok	Aylık	Latin alfabeti	Bosna dili

2. Tablo : Avusturya-Macaristan Dönemindeki Ortak Maliye Bakanı Benjamin Kallay'ın dönemindeki (1882-1902) Bosna-Hersek'te Tespit Edilen 59 Süreli Yayının Künyesi

¹⁰³ Kaç sayı çıkarıldığı ve hangi gün basıldığı bilinmiyor.

¹⁰⁴ Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesinde ancak 1903-1904 yılları arasında yayımlanan sayılar mevcuttur.

¹⁰⁵ Yazar kadrosu aralıklı değişiyordu: Ivan Sitaric (I-III cilt), Ljubomir Stjepanovic (IV-XI cilt), Hugo Jedlicek (XII-XIV cilt) ve (XV-XVIII cilt) Dr. Josip Andric (Pejanovic, 1961: 42).

¹⁰⁶ Bosna dilinde özel sayıları da bulunmaktadır (Pejanovic, 1961: 43).

¹⁰⁷ 1914 yılında adını *Naša misao*'ya (*Bizim Düşüncemiz*) değiştirmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey kütüphanesinde mevcut olan ve 1850-1902 yılları arasında yayımlanan süreli yayınlar tarandı. Bu süreçte kütüphanenin deposundaki süreli yayınlara ve tahrip edilmiş eserlere ulaşılamadı. Dolayısıyla gazete ve derginin bir kısmı taranmadı. Ayrıca, Gazi Hüsrev Bey kütüphanesinin dijital veri tabanındaki bazı süreli yayınların isimleri tespit edilmesine rağmen bunların içerik, yazar kadrosu ve künye gibi bilgiler kamuya açık olmadığından bu bilgilere ulaşılamadı. Bu kütüphanenin dışında, Sırbistan ve Hırvatistan gibi komşu ülkelerde bulunan bazı elektronik kaynaklara, özellikle e-kütüphane sitelerine de başvuruldu. Sonuç olarak Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminde (1463-1878) yayımlanan yedi süreli tespit edildi. Bunlardan ikisi el yazması ve beş tanesi basılı yayındır. Avusturya-Macaristan Döneminde ise Ortak Maliye Bakanı Benjamin Kallay'ın (1882-1902) döneminde basılmış olan elli dokuz süreli yayın tespit edildi.

Süreli yayınların bazıları kendi dönemlerindeki iktidara yakınken bazılarının yakın olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, Avusturya-Macaristan hükümeti, Bosna halkı üzerinde ajitasyon yapmak ve fikirlerini daha kolay yaymak için tüm dinî topluluklara ve milletlere kendi matbaalarını açmaya izin verdiği bilinmektedir. Matbaaların açılmasının süreli yayınların artmasına, siyasi hayatın canlanmasına ayrıca okul ve okur-yazar sayısının artmasına neden olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, süreli yayınlar şu şekilde sınıflandırılabilir: resmî yayınlar, haber gazeteleri, dinî gazeteler, siyasi gazeteler, ticari gazeteler, edebî dergiler, bilim ve pedagoji gazeteler. Ayrıca, Türkçe, Arapça, Arabica (yazılış Arap alfabesiyle okunmuş Bosnaca), Almaca gibi yabancı dillerde yayımlanan süreli yayınların artışı de göze çarpmaktadır. Bütün dergiler siyasi, ekonomik, sosyal gelişmeleri takip etmekle beraber o dönemdeki dünya edebiyatına ve Türk edebiyatıyla ilgi gösteren ve göstermeyen yayınları tespit etmek mümkündür. Böylece bu çalışmada kısmen, belirli dönemlerdeki edebî eğilimlerin tanıtılmasının yanı sıra edebî zevk ve değerlerin nasıl değişimini inceleme imkânı sunuldu. Bunların yanında dil politikası ve dil üzerine yapılan tartışmalar, kalem kavgaları ile sosyal ve siyasi değişimler incelenebilir.

Kaynaklar

- Alparslan, Şenol (2008). *Bosna'da Türk Kültürünün İzleri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Babuna, Aydın (2000). *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Baltacı, Burhan (2019). "Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi El Yazması Eserler 3342/10 Nr.da Kayıtlı Eser". *Bozok University Journal of Faculty of Theology (BOZİFDER)*, C. 15, S. 15, s. 249-253.
- Bayram, Sibel (2016). "Bosna-Hersek'te Türkçe Basın: Tarik". *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, C. 9, S. 45, s. 58-65.
- Cohen, Roger (1999). *Yıkık Evler Kırık Yürekler*. Çev. Füsün Doruker. İstanbul: Sabah Kitapları.
- Čelić, Džemal (1982). *Tokovi pisane riječi u BiH (Pisana riječ u BiH)*. Sarajevo: Veselin Masleša
- Ćirković, Sima (1964). *Istorija Srednjovekovne Bosanske Države*. Beograd: SKZ.
- Dağlı, Muhtar (1953). "Saraybosna'da ilk çıkan gazete: Gülşensaray". *Tarih Dünyası*, S. 38, s.1589-1591.
- Daşcıoğlu, Yılmaz (2006). "Balkanlarda Yeni Türk Edebiyatı Literatürü". *Türkiye Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 7, s. 429-477.

- Daşcıoğlu, Yılmaz ve Emina Vildiç (2020). “Bosna-Hersek’te Sırpça Basılmış İlk Sırp Mecmuası “Bosanska Vila” (“Bosna Perisi”, 1885-1914)’da Türk Edebiyatından Çevrilmiş Şiirler ve Bu Şiirlerin İncelemesi.” *Yorum-Yönetim-Yöntem Uluslararası Yönetim-Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, C. 8, S. 2, s.157-172.
- Dizdar, Senada (2012). “Prvi Bošnjacki novinar Mehmed Šacir Kurtćehajić (1844-1872)”. *BOSNIACA*, S. 17, s. 60-67.
- Dizdar, Hamid (1997). “Bilješke o razvitku štampe u Bosni i Hercegovini”. *BOSNIACA*, S. 2, s. 39-47.
- Ekiz, Mehmet (2012). “İşgal Sonrası Bosna-Hersek’teki Eski Eser ve Vakıf Eserleri: Vatan Gazetesi Örneđi”. *Turkish Studies*, S. 7/1, s.1005-1011.
- Eren, İsmail (1960). “Bosna-Hersek’te Türkiye ve Avusturya idaresi altında yayınlanan Türkçe gazete ve dergiler” *Kitap-Belleten Dergisi*, C. I, S. 2, s.14-15.
- Eren, İsmail (1969). “Turska štampa u Jugoslaviji (1866-1966)” *Prilozi za Orijentalnu Filologiju* (POF). S. 14-15, 1964-65, s. 359-395.
- Eren, İsmail (1965). “Tuna Vilayet Matbaası ve Neşriyatı 1864-1877”. *Türk Kültürü*, C.III, S. 27, s. 311-318.
- Eren, İsmail (1961). “1860 yılından sonra Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya’da yayımlan Türkçe gazete ve dergileri” *Bilgi Dergisi*, C. XIV, S.163-165, s.8-10; S. 166-167, s.11-12.
- Ermış, Kemal (2003). “Sürelî Yayınların Deđerlendirilmesinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler”. *Türk Kütüphaneciliđi*, S. 17, s. 282.
- Genç, Osman Geçer (2009). *Salih Safvet Basic Jedan Osmanski İntelektualac u Bosni i Hercegovini-Bosna-Hersek’te Bir Osmanlı Aydını Salih Safvet Basiç*, Tuzla: OFF-SET.
- Gölen, Zafer (2010). *Tanzimat Döneminde Bosna Hersek, Siyasî, İdarî, Sosyal ve Ekonomik Durum*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Güler, Ramize Derya (2004). *Bosna-Hersek’te Gazi Hüsrev Bey ve Külliyesi*.Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Handžić, Mehmed (1934). *Književni rad bosansko-hercegovačkih Muslimana*. Sarajevo: Državna Štamparija.
- Imamović, Mustafa (1998). *Historija Bošnjaka*. Sarajevo: GIK “OKO”.
- İnuğur, M. Nuri (2005). *Basın ve Yayın Traihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- İsen, Mustafa (2009). *Varayım Gideyim Urumeli’ne: Türk Edebiyatının Balkanlar Boyutu*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- İslam, Ayşenur (2001). “Balkanlarda Türkçe Basın Hakkında Bir Deđerlendirme”. *Bilig*, S. 19, s. 53-67.
- Jelavich, Barbara (2009). *Balkan Tarihi 18. Ve 19. Yüzyıl*, Çev. İhsan Durdu. İstanbul: Küre Yayınları.
- Kaya, Fahri (1997). *Çağdaş Boşnak Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kreşevljaković, Hamdija (1923). “Časopisi u BiH prije okupacije”. *Kalendar Napredak*, S. 10, s.88-89.
- Kreşevljaković, Hamdija (1916). “Vilajetska štamparija u Sarajevu”. *Naša Misao*, S. 6-8, s.117-118.
- Kreşevljaković, Hamdija (1920). “Štamparije u Bosni za turskog perioda 1529-1878”. *Grada za povijest književnosti hrvatske*, Zagreb, S. 9, s.1- 41.
- Kruševac, Todor (1978). *Bosansko-hercegovački listovi u XX. Vijeku*. Sarajevo: Veselin Masleša.

- Kruševac, Todor (1960). *Sarajevo pod austro-ugarskom upravom 1878-1918*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Memija, Emina (1991). *Bosanski vjesnici: počeci štampe kod bosanskih muslimana*. Sarajevo: El-Kalem.
- Memija, Emina (2003). *Od slike do knjige: Iz historije pisma, štampe i biblioteke*. Sarajevo: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine.
- Memija, Minka-Emina (2001). "Štampa i pretpreporatni period bosansko-muslimanske književnosti". *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke Knjiga XIX-XX*, s. 215-220.
- Memija, Emina (1985). *Štampana knjiga i periodika u Bosni i Hercegovini 1800-1878*. Doktora Tezi. Sarajevo: Sarajevski Univerzitet.
- Nametak, Fehim (1989). *Pregled književnog stvaranja bosansko-hercegovačkih Muslimana na turskom jeziku*. Sarajevo: El-Kalem.
- Nametak, Fehim (1983). "Vrste i oblici u našoj književnosti na orijentalnim jezicima". *Život*, S. 9-10, s.234-244.
- Nilević, Boris (2001). "O pogledima Vladimira Ćorovića na književno-kulturno i umjetničko stvaranje muslimana u Bosni i Hercegovini". *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke Knjiga XIX-XX*, s. 133-148.
- Nuridinović, Bisera (1960-61). "Bosanske Salname (1866-1878; 1882-1893)". *Prilozi za Orijentalnu Filologiju (POF)*, S. 10-11, s. 253-265.
- Okić, Tayyib (1996). "Gazi Hüsrev Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDV)*. C. 13. Istanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 453-454.
- Pejanović, Đorđe (1961). *Bibliografija štampe u BiH 1850-1941*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Pejanović, Đorđe (1949). *Štampa u BiH 1851-1941*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Petrović, Leo (1997). "Prva hrvatska tiskara u Bosni i Hercegovini". *BOSNIACA*, S. 2, s. 48-55.
- Rešidbegović, Amra (1997a). "Osnivanje i rad islamske dioničke štamparije u Sarajevu do 1918-te". *BOSNIACA*, S. 2, s. 56-67.
- Rešidbegović, Amra (1997b). "Pregled privatnih štamparija u Sarajevu 1884-1918". *BOSNIACA*, S. 2, s. 68-73
- Rešidbegović, Amra (2012). "Prva hrvatska tiskarnica Kramarić i M. Raguz (1909-1919)". *BOSNIACA*, S. 17, s.68-74
- Rizvić, Muhsin (1990). *Bosansko-Muslimanska književnost u doba preporoda 1887-1918*. Sarajevo: El-Kalem.
- Rizvić, Muhsin (2005). *Bošnjačka književnost u 100 knjiga-Književne studije*. Sarajevo: Preporod.
- Rizvić, Muhsin (2001). "Doba preporoda kao prelomno u bosanskoj muslimanskoj književnosti i kulturi". *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke Knjiga XIX-XX*, s. 9-18.
- Rizvić, Muhsin (1971). *Književnohistorijska monografija o Beharu*. Sarajevo: Svjetlost.
- Seyhan, Doç. dr. Salih vd. (2016). *Osmanlı Dönemi Bosna Basın Tarihi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Seyhan, Salih (2012). "Osmanlı Döneminde Bosna Hersek'te Çıkan İlk Özel Türkçe Gazete Gülşen-i Saray". *Selçuk İletişim*, C. 7, S. 3, s.100-116.
- Sulejmanpašić, Mehmed (1941). "Bosna-Hersek'in Müslümanların Şimdiki Matbuat Hayatı". *Varlık*, C. 11, S. 181, s. 307-309.

- Šabanović, Hazim (1973). *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*. Sarajevo: Izdavačko preduzeće Svjetlost.
- Tuna, Celal (1983). “Yugoslavya’da Türk Kültür, Öğrenim ve Yayın Kurumları”. *Sesler Dergisi*. S. 177, s. 120-123.
- Vildic, Emina (2022). *Saraybosna’daki Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesinde Bulunan (Sarajevski list-Bosanska Vila-Bošnjak-Nada-Behar) Süreli Yayınlarda Türkçe Edebiyat (1850-1918)*. Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Začinović, Neira (2003). *Bosna Kütüphanelerindeki Eski Türkçe Gazetelerin Dili*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Zülfikar, Hamza (1998). “Saraybosna’da Çıkmış En Eski Türkçe Gazete”. *Türk Dili*, C. II, S. 564, s. 466-472.

Genel Ağ Kaynakları

- <http://www.ghb.ba> [20 Nisan 2019]
- <http://www.ghb.ba/digitalizacija-fonda-periodike-i-formiranje-digitalne-gazi-husev-begove-biblioteke> [20 Nisan 2019]
- <http://digital.ghb.ba/ghb/fulltextSearchPage.xhtml> [20 Nisan 2019]
- <http://digital.ghb.ba/ghb/advancedSearchResults.xhtml> [16 Eylül 2020]
- <https://belleten.gov.tr/tam-metin-pdf/2887/tur> [25 Mayıs 2021]
- <http://kolekcije.nub.ba/> (Bosna-Hersek Millî ve Üniversiteler Dijital Kütüphaneleri) [20 Kasım 2019]
- <http://www.infobiro.ba/publikacije> (İnfobiro Beta Mediacentar Saraybosna Dijital Arşivi) [20 Kasım 2019]
- <http://dnc.nsk.hr/journals/Default.aspx> (BETA-Eski Hırvat Gazeteleri, Dijital Gazetelerin Portalı, Hırvatistan) [10 Ocak 2020]
- <http://www.unilib.rs/istorijske-novine/pregled-lat> (Tarihî Gazetelerin Dijital Sitesi, Sırbistan) [10 Ocak 2020]
- <http://bibliotekabijeljina.rs.ba/> (Halk Kütüphanesi ”Filip Višnjak“, Bijeljina) [15 Ocak 2020]
- <https://velikirat.nb.rs/> (Büyük Savaş Kütüphanesi, Belgrad) [15 Ocak 2020]
- <https://www.nb.rs/> (Sırbistan Halk Kütüphanesi) [1 Mart 2020]
- <https://www.europeana.eu/portal/hr> (Avrupa Dijital Portalı) [1 Mart 2020]
- <http://digital.nub.rs/greenstone/cgi-bin/library.cgi> (Republika Srpska Millî ve Üniversiteler Dijital Kütüphaneleri) [1 Mart 2020]
- <https://archive.org/> [1 Mart 2020]
- <http://ubsm.bg.ac.rs/cirilica/> [1.12.2022]
- <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/bib/search> [5. 12. 2022]